శ్రీ

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక.

కాకినాడ.

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపఁబడును.

సంపుటము. ౨౬	ఈశ్వరనామసంవత్సరము. మాఘఫాల్గునమాసములు.	సంచిక ౬.

స్వవిషయము.

పాఠకమహాశయులారా!

పరిషత్పత్రిక యీ 6 వ సంచికతో నీశ్వరసంవత్సరము పూర్తి యగుచున్నది. ఇరువదియేడవ సంపుటము బహుధాన్యనామసంవత్సరములోఁ బ్రారంభ మగుచున్నది. పత్రికాగ్రాహకులు తాము దయచేయ వలసిన పైకమును త్వరలోఁ బంపియుఁ దమ మిత్రులఁ బ్రోత్సాహ మొనరించి చందాదారులుగఁ జేర్చియుఁ బరిషత్తునకుఁ జేయూఁత నొసంగఁ గోరుచున్నాము.

కార్యదర్శులు.

మనవి.

— కొత్తపల్లి సూర్యరావు, కాకినాడ. —

నాప్రార్థనం బట్టి లోకమునకుం దెలియునది లేమ హ్రస్వదృష్టితో- "తుముకీబాయిలబాయిరే ములికి" యని యూరకుంటిని. నాయభిప్రాయము-అట్టిపద్యములు రెంటికిఁ బూర్ణముగా నర్థము సెలవిం డనియే.

మ. సమరక్షోణిని కృష్ణరాయలభుజాశాతాసిచేఁ బడ్డ దు
ర్దమదోర్దండపుళిందకోటి యవనవ్రాతంబు సప్తాశ్వమా
ర్గమునం గాంచి శబా సహో హరిహరంగా ఖూబుఖో డాకితే
తుముకీ బాయలబాయి రేములికి యంచు న్నింటికిం బోవుచున్.

ఇది కవిజీవితపాఠము-ఆంధ్రకవులచరిత్ర పాఠము "తుముకీబాయి లబాయిదే." అని-ఇం దేది యుచితమో తెల్పఁ గోరెదను.

శా. రాయగ్రామణి కృష్ణరాయ భవదుగ్రక్రూరఖడ్గాహిచేఁ
గాయం బూడ్చి కళింగదేశనృపతుల్ కానిర్ఘోషణీ
మాయాభీకుమఃటాకులోకుహుటురే మాయాసటాజాహిరే
మాయాస్నేయమడే యటంచ్రు దివి రంభాజారునిఁ గొల్వఁగన్.

ఇది కవిజీవితపాఠము. కవులచరిత్రములో "మాయాభీకుమఃటాకులోటుకుహుటామాయాసటాజాహరే మాయాగ్గేయమడే" యని యున్నది. ఇం దేది సరియైనదో- విచారింపుఁడు.

పుళిందులు యవనులతో ననుమాటలు కావున మొదటిపద్యములోని భాష పుళిందభాషయో యవనభాషయో కావలయును. రెండవదానిలోఁ గళింగదేశనృపతు లనినమాట- ఇది కళింగభాషయే కావలయునుగదా !

"శివదో" యనఁగా-అదో యిదో వంటిదేనా: "రా" యనుటకు గ్రామ్యముగా 'దా' యందురు. మాప్రాంతములలో బిడ్డలను "దా దా" యని పిల్తురు. కుక్కలను "దూ దూ" యని పిల్తురు. పంకులను "దో దో" యని పిల్తురు. ఇట్టిది గ్రామ్యరూపము వాఁడునా. లంకావిజయములో "మునిజనంబు చేరువను సంచరించుచు నందువకుల"దా"మహోన్నతముగ"నన్నచోట శ్లేషలో నున్నను దానిని గ్రామ్య మని పరిష్కర్త లనిరి. ఇట్టియెడ శివదో యని కవి గ్రామ్యమును వాడునా ! అదో, ఇదో యనుటలో ద్రావిడులు, తొందరగా-"దో" అనుట కలదు. అంతనే సిద్ధ మెట్లు. "శివద" శుభముల నిచ్చువాఁడా యనుదానికి సంబోధనమునవచ్చు నోకారమును "ఎన్నాళ్లనోయుండి"వలె-చివరఁ జేర్చి వాఁడుట కలదా ! ఈవిషయమై శైవసంప్రదాయజ్ఞుల యభిప్రాయముఁ దెలియఁగోరుచున్నాఁడను.

కీ. శే. వడ్డాది సుబ్బారాయఁడుగారు

రాజమహేంద్రవరపుకవిత్రయములోని వడ్డాది సుబ్బారాయఁడు గారు తమసహస్రమాసోత్సవానంతరము తమస్వగృహమున 1938 సంవత్సరము మార్చినెల తి 2 తేదీని స్వర్గస్థు లయి రని వ్రాయుటకుఁ గడు వగచుచున్నారము.

సీ. పుట్టుక పాసెర్లపూఁడిలంకను, దండ్రి
బందుగులింట నానందయందు
మెత్తని పొత్తుల నత్తమిల్లుట శైశ
వక్రీడ, పదొకొండు వత్సరముల
ప్రాయంబుదనుక, నారంగమా కోరంగిఁ
గన్నవారల వియోగంబు నటనె
యత్తయ మొదలు పరాన్న మేడేండ్లు దొ
డ్డమ్మపేటది వాణమాహ; శ్రీము
ఖాబ్దమున సొంతకాఁపుర మక్లాటికనె
ప్రథమజాయావియోగహృద్వ్యథయు, భావ
రాణ్మహేంద్రంబునందు నాంధ్రంపుటొజ్జ
కదవి వసురాయ చరితంబు ప్రథిత మవల.

మొన్నటియానందగాక పూపై యానందసంవత్సరమున శ్రావణ శు ౫ వీరి జననము.

ఉ. గౌతమిఁ గట్టి కాలువలు కాటను ద్రవ్వినకాలమందు సం
భూతుఁడ నైనవాఁడఁ బదమూఁడగునేఁడుల యాఁడుతల్లికిన్;
మాతకు లేమిఁ బాలచట మంటిని మోసెకు సుబ్బరమ్మ లే
ప్రీతిని నన్నుఁ జన్గుడిపి పెంచి రఁటేమి ఋణానుబంధమో.

అను వీరిస్వవిషయపద్యములు వీరిబాల్యాదులను దెలుపుచున్నవి. వీరురచించిన గ్రంథము లిరువదింటికిమీఁదఁ గలవు గాని వానిలో

వేణీసంహారమునకును, భక్తచింతామణికిఁ గల్గిన కీర్తి తక్కిన పెక్కింటికి లేదు. పెక్కు ముద్రణము లగుటవలననే యాంధ్రలోకమున వానికిఁగల ప్రచారము, గౌరవము మనకుఁ దెలియ నగును. మల్లికామారుతము మొదలగు సంస్కృతనాటకాంధ్రీకరణములు- ఉత్తమపరీక్షలకుఁ బఠనీయ గ్రంథము లయినవి. వార్ధకమునందును గవితాపాటవమును వీడక వీరార్తరక్షామణిశతకమును రచించిరి. 22వ సాహిత్యపరిషత్సభకు రాజమహేంద్రవరమున నగ్రాసనాధిపత్యము వహించిరి. సూక్తివసుప్రకాశము, భక్తచింతామణి మొదలగు గ్రంథముల వీరికవిత్వము సరళతను గాంచినది. తమ యౌవనమున వేణీసంహారనాటకమున ధర్మరాజాశ్వత్థామ పాత్రములను సభారంజకముగ నభినయించుచు నాట్యకళను బోషించుచుండిరి. రాజమహేంద్రవరమునఁ గళాశాలయందుఁ బెక్కు వత్సరములు సంస్కృతాంధ్రోపన్యాసకులుగ నుండిరి. వీరి మృతిచే నాంధ్రభాషకు గొప్ప కొఱంత వాటిల్లినది. తమజీవితమంతయు నాంధ్రభాషామతల్లికి సేవ లొనర్చుచుఁ బాఠకజనాదరణమును వడసిన శ్రీసుబ్బరాయకవిగా రాంధ్రులకు మార్గదర్శకు లగుదురు గాక- భగవంతుఁడు వీరి యాత్మకు శాంతి నొసఁగుఁగాక —

బాలకవిశరణ్యము

—వెంకరాల సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు. అమలాపురము—

ఇయ్యది రావుసాహెబు మహోపాధ్యాయ గిడుగు వెంకట రామమూర్తి పంతులుగారిచే విరచితమై శ్రీయుత తెలికిచెర్ల వెంకట రత్నంగారిచేఁ బ్రకటింపఁబడిన వ్యావహారిక భాషానుశాసన మగుగ్రంథ ము. ఇందు సంపాదకీయభూమికయందు "శ్రీపంతులుగారు 25 సంవత్సర ములక్రిందట ఈగ్రంథము రచించుటకు ప్రయోగములు సేకరించినారు. కూతురిని, కూతురికి మొదలగునవీ, చేతురు, కోతురు మొదలగునవీ- ముద్రితములయినవి. మిగిలినప్రసంగములు పంతులుగారు వ్రాసి ఉంచిన ప్రయోగములు, నోట్సు ఆధారము చేసికొని వారిపెద్దకుమారులు శ్రీసీతాపతిపంతులుగారు రచించినవి." అని యుండుటఁ బట్టి శ్రీరామ మూర్తి సీతాపతిపంతులుగార లుభయులును నీగ్రంథమునకుఁ గర్తలు. శ్రమ మంతయు రామమూర్తిపంతులుగారిదే కావున వారిపేరనే యీ గ్రంథము వెలువడుట న్యాయ్యమే. ఇందు శ్రీపంతులుగారి భాషాపరి శోధనపాటవ ముద్దీపించుచున్నది.

సంపాదకీయభూమికయందు "వ్యావహారిక భాషను పునః ప్రతిష్ఠి తము చేయడానికి సుమారు పాతికసంవత్సరములనుంచి చేస్తూఉన్న వాదములో ప్రధానముగా నాలుగు మార్గములు గోచరిస్తున్నవి." అని యు నందు "నాలుగోమార్గము:—ప్రాచీనకవులకావ్యము లన్నీ సమగ్ర ముగా పరిశీలించకపోవడమువల్ల వ్యాకరణకర్తలూ, కోశకారులూ, పండితులూ తప్పులుగా భావించి లక్షణవిరుద్ధము లనీ, గ్రామ్యము లనీ నిందించినరూపములు వందలకొలఁదిగా కవులకావ్యములలో ప్రయుక్త ములై ఉన్న వనిన్నీ, వ్యాకరణము ప్రయోగమూలము కావడమువల్ల కవిప్రయోగము లక్షణముకంటె బలవత్తరమైన దనిన్నీ కవులు ప్రయో గించినరూపములు లక్షణములో చెప్పకపోతే లక్షణమే అసమగ్రమూ దుష్టమూ అవుతుంది కాని ప్రయోగములు నింద్యములు కావనీ నిరూ పించి అట్టిరూపములకు ప్రతిపక్షులు ఎదురాడుటకు వీలు లేనట్టుగా-

కవులకావ్యములనుంచి వందలకొద్దీ ప్రయోగములు చూపి నిర్దుష్టత్వ మాపాదించడము'' అనియు నీనాలుగవమార్గముననే యీబాలకవిశరణ్యము రచింపఁబడినట్లును గలదు.

ఈభూమికయందే 'ఇదియొకక్రొత్తవ్యాకరణ' మనియు- ప్రాచీనవైయాకరణులూ యిప్పటిపండితులూకూడా లక్షణవిరుద్ధములనీ గ్రామ్యములనీ నిందించినవీ, వాఙ్మయము ఆమూలాగ్రముగా పరిశీలించకపోవుటచేత వ్యాకరణములలో గతికల్పించనివీ, వందలకొలది రూపములు ఈనూతనవ్యాకరణములో సాధింపఁబడినవి.' అని యుండుటవలన నియ్యది కవిప్రయుక్తమగు వ్యావహారికాంధ్రమునకు ననుశాసనము కావలయును. వీరియాశయము కవిప్రయోగము ననుసరించి వ్యాకరణ ముత్పన్నము కావలయునే కాని వ్యాకరణానుసారముగాఁ గవులు రచింప నక్కఱ లేదని. అదియుఁగాక లాక్షణికు లితరులను శాసించి, తాము తప్పుగాఁ బ్రయోగించుచు వచ్చిరి కావున నాలక్షణము లప్రమాణము లనియును దెలియుచున్నది. తెనుఁగునకు సరియైన లక్షణము పుట్టలేదు పుట్టలే దనియనువారే కాని యిట్లుండఁదగు నని పరిపూర్ణముగా వ్రాసి చూపినవారు లేరనుట సర్వవిదితము. నేఁడు వీరు కొన్ని ప్రయోగముల నెత్తి చూపినమాత్రమున నాకొఱఁత తీఱినదా ? లేదు. వెనుకటిలాక్షణికలయం దప్రామాణ్యము కలిగించుటకుమాత్ర ముపయోగించిన నుపయోగింపవచ్చును. నన్నయ మొదలు చిన్నయ దాఁక నుండు లాక్షణికుల నందఱను దెగడిన వీరు "అడుగెంటక, తలపెట్టు" అను ప్రథమవ్యంజనలోపవ్యాసమున నంత ప్రమాదమగు సిద్ధాంతములను జూపినప్పుడు వీరివ్రాఁతలు మాత్ర మెట్లు గ్రాహ్యము లగును ? సర్వవిమర్శనములను గ్రోడీకరించుచు వ్రాసివిమర్శించు నీవ్యాకరణముననే యంతటి ప్రమాదము లుండఁగాఁ దమతమతోఁచిన యభిప్రాయములను వెల్లడించు ప్రాచీనలాక్షణికుల గ్రంథములం దెచటనేని లోప మున్నంతమాత్రమున సర్వము నప్రామాణిక మనుట న్యాయమా? మఱి యొకసంగతి- గ్రాంథికాంధ్రము కావలె నను నేఁటిపండితులు గ్రాంథికాంధ్రము వ్రాయుచున్నారా? అని వారిగ్రంథములయందుఁ దప్పు లెత్తి విశేషముగాఁ జూపియున్నారు.

అట్టి తప్పు లెత్తి చూపి వారిని సవరించుకొనుఁ డని చెప్పవచ్చునే కాని వారిమాట సర్వథా యగ్రాహ్య మనుటయు నంత న్యాయముగాఁ దోఁపదు. 'ప్రమాదో ధీమతా మపి' యను నార్యోక్తి కగ్గము కాని వా రెచటనే నున్నారో లేకో సందియము. అట్లని యీనియమము లేల యనుట తగునా? శిష్టులభాష గ్రాహ్య మనిరి. శిష్టు లెవరో నిర్ణయింపఁ బడ లేదు. ఇందు ముఖబంధన మందు మీరు వ్రాసిన ౭౮ పద్యములందలి భాషను బరికింపఁగాఁ బద్యరచనమున నట్టిభాష యుండవలె ననియా? ప్రాచీను లిట్టి నిరుపయోగనియమముల, నాశ్రయించి భాష నంతయు భ్రష్ట మొనర్చి రని చూపుటకా? లేక గ్రాంథికాంధ్ర మన మాకుఁ దెలియ దనుకొనుచున్నా రేమో మేమును రచింపఁగల మని తెలుపుట కా? యెందులకో తెలియుట లేదు. పద్యమందలి భాష యంత నియమయుక్తమై యుండవలసినప్పుడు వచనమున నేల యుండరాదు? ఈ ముఖబంధనమునం దున్నపద్యములన్నిటియందును సలక్షణగ్రాంథికాంధ్రము వాడఁబడినప్పటికి నడుమనడుమ ముద్రణప్రమాదమో లేక యట్టి సంస్కారము వాంఛించిరో కాని గ్రాంథికదృష్టిని బ్రమాదములు పెక్కు గలవు. ౨లో, లోకయాత్రకొఱకు 'కొఱకు' అని యుండుట న్యాయ్యము. మీరు రేఫనియమ మీపద్యములఁ బాటింపనివారు కారు. ౭లో, శబ్దసిద్ధి తెలియ శాస్త్రాలు కొఱ గావు. అనినారు, దూఱుట, కఱపి, మఱచుట, ఊఱునె (?) కొఱఁత, ఎఱిఁగి, మీఱి, కామకొఱకు, ఏఱు, పాఱు, తెఱఁగు, మాఱు, మాఱుపు, (నడుమ మారుచుండు) మఱచు, మఱిమఱి, విశదపఱతు మున్నగునవి కలవు. ఇట్టిదీక్ష వహించియు 'మారుచుండు' నని రెండుతావుల సాధురేఫముతోను, 'కొరకు' అని యొకతావున సాధురేఫముతోను మీరు ప్రయోగించిరి. మఱియు సానుస్వారములపట్లను నిట్టి దీక్షను వహించియుఁ గొన్నితావుల వదలినారు. పెఁగితి ౧౧. మెలకువ ౧౩. ఇక గలుగనిదానికి ౩౧ పుట్టె, గాక. ౩౫. మాట లెల్ల కరమ. ఎల్లకుట్రలేముల ౩౬. తెలుగులో ౪౧. లేకుఁడ కావ్యరచనయందు ౪౪. మున్నగునవి. శకటరేఫానుస్వారముల విషయమున మీ రెట్టుఁగ రనుకొన వలను పడదు. కాన నిందలి తప్పులు

ముద్రణప్రమాదములు కావలయును. కాని యిట్టిప్రమాదము లితరులవి 'ముద్రణప్రమాదము లని రెండవకూర్పులో సవరించుకొనఁబడినవి.' అని వీరు పలుతావుల నుద్ఘాటించుచు వచ్చిరి. "ఇట్లే అగ్రామ్యభాషాపోషకు లందరూ ఒక్క పుటలోనే ఒకమాటే, ఇక్కడొకలాగున, అక్కడొకలాగున వ్రాసి సాధు వేదయితే అది తాము వ్రాసిన దనిన్నీ, తక్కినది అచ్చువేసినవారి దనిన్నీ చెప్పజూస్తారు" అని యుపోద్ఘాతము ౩ వ పేజీలో వీరు వ్రాసినదానికి నిది యుదాహరణముగా నిచ్చి లక్ష్యలక్షణసమన్వితమొనర్తురు గాఁబోలు.

మఱి యొకవింత. "శాస్త్రకర్తలు మనుజులు; శాస్త్రమునకుఁ బారమేశ్వర్య మనుజు లేపాటివారు?" అనిన వీరి నేఁటి యీశాస్త్ర మెంతదాఁకఁ బ్రమాణమో! వీరి యీవ్యాకరణము "పూర్వులవ్యాకరణనియమములు పనికిరానివి." అని యొక్కసూత్రము చేసినయెడల గతార్థమగుచుండ, ఎవరివో నామరూపములు లేని కవుల యవకతవకలును నేకదేశపతితము లగుకొందఱ లాక్షణికుల ప్రమాదములు నెత్తి చూపి శాస్త్రరీతిగా సాధింప మొదలిడుట యెందులకు? వ్యాకరణశాస్త్ర మనిన మాకును దెలియు నని చెప్పుటకే యై యుండ నోపు.

ముందు మన తెలుఁగుబాసలో నందుగొందు
లెవరు వెదకిరి? మర్మంబు లెవరు గనిరి?
వాఙ్మయం బెల్లఁ జూచినవార లెవరు?
బాస యెల్లను బండితుల్ బాపుకొనిరె?

అని ముఖబంధనమున వీరు సెలవిచ్చినది నిజము కావచ్చును. పండితులు వాఙ్మయం బెఱుఁగరఁట. అపండితులకు సాధ్యము కాఁబోలును. ఎందులకీ యహంకారప్రదర్శనము! వ్యాకరణము రచించినపండితులు వేఱును, కావ్యకర్తలు వేఱని వీరియాశయము కావచ్చును. కావ్యకర్తలే వ్యాకరణముల రచియించి తమ కావ్యములందలి లక్ష్యములకు బాధకములుగాఁ గూడ శాసనము చేసి యున్నారుగదా! వారి యాశయ మేమైయుండును? స్వకృతమైనను బరకృతమైనను రసాస్వాదమునకు భంజకములగు శబ్దములపశబ్దములే యని వారి యాశయము కావచ్చును. వ్యాకరణము సుశబ్దా

పశబ్దములను వేర్పఱుచుటకేకదా! సుశబ్దములను బ్రయోగింపని యెడల రసభంగము కలుగు నని ప్రాచీనులయభిప్రాయము. 'సావాగ్యా రసవృత్తిః సాధ్యో హి రసోయథాతథం కవిభిః' అను పూర్వులశాసనముయొక్క పరమోద్దేశ మదియేకదా! చ్యుతసంస్కారదోషజుష్టము లగు శబ్దములు రసభంజకములుగాన నవి విడువఁదగినవి యనియు నట్టివానికి సరియగుసంస్కార మొనరించి యుపయోగింపఁ దగుననియు నాలంకారికుల యభిప్రాయానుసారముగా వైయాకరణులును సమ్మతించిరి. అంతియ కాని జనులు మాటాడిన దెల్లను వ్యవహారమున నున్న దెల్లను గ్రాహ్య మగుచో నుత్తరములు, దస్తావేజులు, శాసనములలోని వచనఖండములు గూడఁ గావ్యములు గావలసి వచ్చును. పండితులు భాష నెఱుఁగరఁట. సమగ్రముగా భాష నెఱింగినట్లు మీరిశోధనవలనఁ దేలినట్లు భూమికయందలి వాక్యములు దెల్పుచున్నవిగదా! వానినిబట్టి మీరు పండితులా? కారా?

మఱియుఁ "బుస్తకాలలోన ప్రుచ్చినమాటలు, ప్రాఁతవైనదానిఁ ద్రవ్వి యెత్తి, నేఁడు నెల్లవారు వాడఁగా వలె నన్న గొంతు కడ్డపడదె క్రొత్తమాట" అని సెల విచ్చిన మీరు మొకటిపద్యమున "వాయర్చుచు" అని ప్రయోగించుట యేటికో? ఇట్టి మాట గొంతు కడ్డపడనిది. 'నిత్యవిధులు మఱచు టుఱునె' చ. ఇందలి ఉఱునె పుస్తకాలలోన ప్రుచ్చిన మాట కాదు కాఁబోలును. మీరు ప్రయోగించుటచే దానిపుప్పి పోయినదేమో? ఈ "ప్రుచ్చిన" అనుపదము ప్రుచ్చినదా? ప్రువ్వినదా! ఇట్టిపదములు కూడ వనుచు వాని నేల మీరు వాడినారో! ప్రాచీనభాష యిట్లుండు నని చూపుటకు, ఇచట వాడినను, "మఱచుట, ఉఱునె?" ఈ 'ఉఱు' ధాతుప్రయోగము యమకమున కాసించియా? ఇట్టిపదముల వాడి నేఁటికవులు కవితను బాడుసేయుచుండి రని చూపుటకా? ఎందులకో; క్రొత్తపదమైనచో గొంతు కడ్డుపడునఁట. ఎవరికో గొంతుకడ్డపడుట వివరించినారుకాదు.

శిష్టులభాష ప్రమాణమని సర్వత్ర చాటుచు-

గీ. మాలమాట గాని మాదిగమా టేని
నాఁటి దేనిఁ గాని నేఁటి దేని
ఈడ దైననేమి యాడ దైననునేమి
ఏడదైనఁ జెల్లు వాడికయిన. 32

ఇట్లు వ్రాయుటలో సంగతి యెట్లో తెలియదు. గ్రామ్యభాష కాక శిష్ట వ్యవహారభాషయే దేశభాష యని చిట్టచివర 348 వ పొరటలోఁ జెప్పియుండియు, మాలమాట యైనను, మాదిగమాట యైనను వాడికలో నున్నఁ జాలు ననినారే. ఇట్టియసంగతి గ్రంథమునందు సర్వత్ర గలదు.

వీరియనుశాసనము వ్యావహారికాంధ్రమునకుఁ గాని గ్రామ్యభాషకుఁ గా దని యిందుఁ బెక్కుతావులఁ దెలిపి యున్నారు. వ్యావహారికాంధ్రమే 'జీవద్భాష' యనినారు. జీవించుచున్నభాష యని దీని కర్థము. గ్రామ్యభాష యెట్టిదో 348 వ పుట మొదలు గ్రంథాంతమువఱకు నిర్వచించియున్నారు. అది వీరికిని బరిహార్యమే యనినారు. అట్లనియు ముఖబంధనమున "గ్రామ్య మన్న నేల కటకటఁ బడుదురు?" అని యడుగుచున్నారు. ఇత్యాది పారిభాషికంపుఁబదమఁట. తుదిని జెప్పిన దిది యగునో కాదో! తాము వాడవలె నన్నది గ్రామ్యము కాదఁట, గ్రామ్యభాషను వీరే కాని యింక నెవరును బనికిరా దనఁగూడ దఁట. వీరు చూపిన సంస్కారము గ్రామ్యభాషకుఁ గా దని కాఁబోలును. కాకపోవచ్చును. కూకో, కూకుని, మొదలగు పదములు గ్రామ్యము లని తెగడుటకు వీరికి మాత్ర మధికార మెచటనుండి వచ్చినదో తెలియదు. కూకో అని వాడుకొనువారిలో నెవఁడేని 'గ్రామ్య' మన్న నేల కటకటఁ బడుదురు? అని వీరినే యడిగిన వీ రేమందురు? ఎవరిదో గ్రామ్యమని పూర్వులు నిందింప గ్రామ్యము వాడని వీరి కీబాధ యెందులకు? గ్రామ్యమో యగ్రామ్యమో లోకము నిర్ణయింపవలసినదే కాని యెవరి నెవరు తిట్టినను లాభమేమి?

మొత్తముమీఁద ముఖబంధనపద్యములలోని సారాంశము:—
శాస్త్రకారులు పూర్ణముగ శాసింపఁజాలకపోయిరి. కావునఁ గవులకు

లకు గ్రామ్యముగుఁ గాక యగ్రామ్యముగుఁ గాక ! గ్రాహ్యమే కాని త్యాజ్యముకాదని, మాకును గ్రామ్యము త్యాజ్యమే యని కడపట విశద మొనర్చియు, నచట నీరీతి వ్రాయుటలో వీరియూహ తెలియరాకున్నది. కవి పద్యమందు గ్రామ్యము వాడినను వ్యావహారికాంధ్రమై, జీవద్భాషయగుచుండు నని వీరిసిద్ధాంతము. ఛందోబద్ధ మగునేని గ్రామ్యపదమునకును గ్రామ్యతాదోషము తొలంగుననివీరిమతము. కాని కవి వాడనియగ్రామ్యపద మొకటియుమిగులనివిధముననే కవి వాడనిగ్రామ్యపదమును నొకటియు మిగుల దేమో యనిపించుచున్నది. చాలనీ(జల్లెడ)న్యాయమున వ్యాకరణము కవిప్రయుక్త పదములలోని సుశబ్దాపశబ్దములనే వేర్పఱచి రసమును గాపాడయత్నించునది. అట్టిరసభంజకశబ్దములను నెంతటివాఁడు ప్రయోగించినను నిరోధించునే కాని జనులు మాటాడుకొనుచుండు నానాముఖప్రత్యయవిశిష్ట మగుభాషను గూర్చి యేమియు ననఁజాలదు. వ్యావహారికభాషయందు రసాస్వాదమునకుఁ దావులేమి-తత్సంస్కార మశక్యముగాన దానింగూర్చి వ్యాకరణము తలపెట్టదు. ఎవ్వఁడేని యొకకవి భ్రమప్రమాదవశుఁడై పద్యమున నొకయపశబ్దము వాఁడినచో నాంధ్రవ్యాకరణ మంగీకరింపవలసినదే యనుట న్యాయ్యమా ? సంస్కృతపదములకును వీరీగతియే కల్పింతురు కాఁబోలును. దానిని గూర్చి యిం దేమియు బ్రసంగింపఁ బడలేదు. కాని వీరిమతము ననుసరించి సంస్కృతమునకును నిట్టిస్థితియే రావచ్చును. అట్లు వచ్చినఁ గాని బాలకవులు భయము వదలి యథేష్టముగాఁ గవిత్వము చెప్పఁజాలరు. కావున వీరీవ్యాకరణము రచించుట భాష కేవ్యాకరణమును నక్కఱ లే దనుటయే యనవచ్చును. వైయాకరణులు తప్పని యెత్తిచూపిన పదముల కన్నిటికిని బూర్వోత్తరాంధ్రకవులం దెచటనో యొకచోటఁ బ్రయోగము చూపి, బాలకవులారా ! వ్యాకరణభీతి వల దని యీశరణ్యము సార్థకతఁ గాంచుచున్నది. ఇట్టి యీగ్రంథమును గూర్చి తెలుపుచు సంపాదకులుగూడ లక్షణకర్తలను లక్షణములను జేతనైనంతవఱకుఁ దూలనాడుటయేకాక ఉత్తరాంధ్రకవులు ఎట్లు స్వతంత్రించి స్వేచ్ఛగా ప్రయోగించినారో బుజువు

చేయడమువల్ల ఇప్పటికవులు తమకు సుపరిచితమైన భాషయథేష్టముగా వాడుకొని సరసకావ్యములు రచించుటకు ఉత్సాహముకలుగుతుండి. అని యేయనుశాసనము నక్కఱ లేకయే యథేష్టముగావ్యవహరింపవచ్చు ననినారు. గ్రంథకర్తచేఁ బేర్కొనఁబడినట్టియు, సంపాదకులచే నామోదింపఁబడినట్టియు నాయుత్తరాంధ్రకవులను గూర్చి ముందువ్యాసమునఁ గొంచెము పరిశీలింతము.

పాల్కురికిపాత్త్రసృష్టి.

—యామిజాల పద్మనాభస్వామిగారు. విజయనగరము.—

పాంచభౌతిక మగుతత్త్వమును సూక్ష్మముగఁ బాఠకులకు బోధించువారిలో నగ్రతాంబూలము పాల్కురికి సోమనాథునకే సర్వాంధ్రప్రపంచము నర్పింపవలసియున్నది. వాఙ్మనసగోచర మగుహృదయతత్త్వమును విపులముగ గోచరింపఁజేయుశక్తి సోమనకు వెన్నతో నలవడిన విద్య యనఁ దగు. గురూపదేశమున కకుంఠితత్వమును, అప్రమాణవస్తువునకుఁ బ్రామాణ్యమును నాపాదించుట సోమనకుఁ జిన్ననాఁటియుగ్గుపాఁల. మఱియు వీరశైవమే యైనను పాత్త్రసృష్టి సర్వజనసమాదరణీయ మనుటకు విప్రతిపత్తి కలుగనేరదు. దానికి జానుఁదెనుఁగుపైఁ గలయభిమానము వర్ణనీయము. అందును ద్విపదరచన గణనీయము. దానను ఛందస్స్వాతంత్త్ర్యము ప్రశంసనీయము. మనోహరణీయ మగు పలుకుతోఁ బ్రతిభను బ్రకటించుకొనుచుఁ బాత్త్రతత్త్వమును బాఠకునికందిచ్చుట యెన్నినచోఁ గవిబ్రహ్మ యీతనిలెక్కలో ద్వితీయుఁడు.

కేవలశాస్త్రాభ్యాసవశంవద మగుసంస్కారముచే లౌకికజ్ఞాన మలవడినను హృదయరంజకత్వమును పాత్త్రాధీనకర్మాచరణత్వమును నలవడవనుట యీతనివలను గాదు. గడుసుఁదనము నేర్చుకొను విద్య కాదు. వైదికజడుఁ డనిప్రసిద్ధి కెక్కినభారతసంహితారచనబంధురుఁడే పాత్త్ర

రచనములో నాంధ్రులకు మొదటివాఁడై యాంధ్రకవులకుఁ బ్రథముఁడై తదనన్తరకొండపలతాబ్ధిమొదలుకొని నేఁటివఱకున స్మృతముఁను నేర్చికొని యాంధ్రతత్త్వముఁ దెలిసిన ప్రతిపండితునిచేత ను గీర్తింపఁబడుచుండ నాతని తరువాత రెండువందలయేండ్లనాఁటిసోమనాథునింగూర్చి నే ననసేల ?

భూగర్భమున నడఁగి యున్నంతకాలమును రత్నమునకు వన్నె రానేరదుగదా ! బసవపురాణమునకు జననకాలమందే యాంధ్రదేశమున వీరశైవేతరమతాభినివిష్టపండితమ్మన్యులవలనఁ బ్రచారనిరోధము కల్గిన దనుటకు నాఁటినుండి నేఁటివఱకు నేకచ్ఛత్రాధిపత్యముగ నంధ్రరాజ్యము నేలుచున్న యద్వైతమతచక్రవర్తియే సాక్షి. బసవపురాణమన నేమి? అది యెవరు రచించిరి? ఏనాఁటిది? అని ప్రశ్నించునాంధ్రుల నెందఱనో నే నెఱుంగుదును. భారత మట్టియుపకీర్తిపాల్వడలేదు. "ప్రకృత మనుసరామః!"

ఈతనికథలలోఁ జాలవఱకు మాహాత్మ్యమే పొడసూపును. అమాయిక మగువిశుద్ధభక్తిని బ్రకటించుటలో సోమనాథుఁ డందెవేసినచేయి. అయాస్థలములఁ జల్లఁగా జాలువార్చినముద్దుపలుకులు సుధావర్షమును గుఱియుచు నవస్థాంతరమునఁ గన్నీటిజడివానఁ గురిపించు ననుట యతిశయోక్తి కానేరదు. మతమునం దాతని యభినివేశము కూడ నట్టిదియే. అతనిమతముం గూర్చి నేను వ్రాసిన "పాల్కురికి మతరహస్యము" అను వ్యాసము చదివినచో నయ్యది తెలియఁగలదు. అతనిపాత్రములు వందలకొలంది యేండ్లను పూండ్లను గడచినను సజీవములు. ప్రాచీనాంధ్రవాఙ్మయపాధ్యాయుల కిది విశదమే యున్న దాయుహా. భక్తునకును, భగవంతునకును, దల్లికిని బిల్లకును గలసంబంధ మెఱుంగవలె నన్నఁ బాల్కురికి పాత్రలు మనకే కాదు విధిసృష్టికే యాచార్యపాత్రము లగు నంటకబ్బుర మంద నక్కఱలేదు. ఒండు రెండు పాత్రములను నామోపిన కొలంది విమర్శించి పాఠకులయెదుట నిల్పుచున్నాఁడను. దోషములను, అసామర్థ్యమును నాకే విడిచి మన్నింతురుగాత యని పాఠకలోకమునకుఁ బ్రణతులు.

కన్నప్పః—ముగ్ధభక్తులలో మొదట లెక్కింపఁదగినవాఁడు కన్నప్ప. పుట్టినది యెఱుకుకుల మైనను మెట్టినది యీశ్వరాస్థానము, పట్టినది శ్రీకంఠపదము. కలఁగని నిక్కలుగా భావించి, వేఁట విడిచి లింగదేవుని దర్శించినాఁడు. ఇఁక నాతని పరివేదనమో? "జడకు నొడలికి సవతులు పోర, నుదుటఁ జాలక వచ్చి యడవిఁ జొచ్చితివా? లేక నాతోడి మోహంబు నన నన్నుఁ బ్రోవ, నేతెంచితో వేడ్క మెసఁగ నిచ్చటికి?" అని శివుని బలుకరించినాఁడు. ఎంతలో నెంతమార్పు!! కొండలలోన నొక్కండవే పీట్టు లుండంగ వెఱవవా? ఖండేందుమౌళి! మృగములు నురగముల్ మితి మేఱ లేవు' అని పాప మాజంజరుజట్టువాఁడు రోదింప నారంభించినాఁడు. శివుఁడు మృగహంత యనియు, నురగభూషణుఁ డనియుఁ గన్నప్ప విమర్శింపలేదు. తానొకపరిపాలకుఁడ ననియు, శివుఁడు పరిపాల్యుఁ డనియు నాతనియూహ. ఇప్పపూవు తేనె యిచ్చెద మాపల్లెకు రమ్మని మొఱ్ఱపెట్టినాఁడు. అతాయి చలింపలేదు. తుద కక్కడే యుపచారములు చేయనారంభించినాఁడు. ఇంపారి, నునుపారి, కంపుసొంపారి, పెంపారి చాల నొప్పెడిబిల్వపత్రిని దనజుంజురువెండ్రుకసజ్జలోఁ దాల్చి, మొగలేటినదములోదకములను, బుక్కిళ్ళఁ బట్టి దాపలికరమునఁ జాపము, శరములును, వలచేతఁ దా రుచిచూచి తెచ్చినమాంసపుదొన్నెను బట్టి కన్నప్పఁ డేతెంచుచున్నాఁడు. ఆయెఱుకును జూడుఁడు. చెప్పుకాలితో శివునితల తుడిచి, పుక్కిటినీట మజ్జనం బార్చుచున్న యాకిరాతముగ్ధుని గాంచుఁడు. తనతలపై నున్న పత్రిని శివుని తలపై బాల్చుచున్న యా యర్చకుని నాహ్వానించుదమా? శబరివలెఁ జవి చూచి తెచ్చినమాంసమును నివేదించుచున్న యాపూజారిని బరికింపుఁడు. గుణదోషవిచారణము గావించుట కిది యదను కాదు. మానసికప్రవృత్తి పరిశీలనమే మనకు వలయును. శిల్పము భక్తిరాగముతో బాగుగఁ బూయఁబడుచుండుట సోమన్నలో నొకయద్భుతముదావహకళానర్తనము. కన్నప్ప కృతార్థుఁ డయినాఁడు. ఉండ్రాళ్ళపై భక్తికల పూజారి కాఁడు. డాంబికకృత్యములతో జేగంటలు వాయించునట్టి యీబాహ్యప్రపంచదౌర్జన్యము

కన్నునిముగ్ధనయన భావ్యవారాశిలోఁ దొక్కుదోఁగించినను ముక్తి నొంద నేరదు. ఆపైఁ గన్నప్ప కొకవిషమఘట్టము సమీపించినది. ఏ మది ? ఉవ్వెత్తుగా శివునికంట నీరు కాఱుచున్న దేలొకో ? మ తేభక్తుఁ డేని నైనచో నే "జేమ్సు" నారికేళాంజనమో శివునికణతలకు రుద్దువాఁడే. మాకన్నప్ప యేమిచేయునో చూడుఁడు. నాయనా ! "నీనింద విని గౌరి నీ రైననాఁడు తా నించు కేనియుఁ దడి కంట లేదు, జనకుచేఁ దన యునిఁ దునిమించునపుడు కనికరంబున నీరు గ్రమ్మదు కంట; అలుబిడ్డలఁ బాసియడవుల గిరులపా లైతి నని దఃఖపడి యేడిచెదవా ? ఏకాకినైతి నిం కేక్రియఁ ద్రోతు లోకంబు లని ధృతి లేక యేడ్చెదవా" అని తా నును గన్నీటిమున్నీట మునుకలు వైచుచు నడుగవలసిన విధముగా నడిగియే తీఱినాఁడు. "కడుపు కాలంగ నాఁకటి కోర్వలేక యేడ్చుచున్నావా" యని తాఁ గారణ మెఱుంగ లేక "కారణం బేమి కన్గంట పుట్టిండు నీరు కాఱంగ" నని పలవించుచున్నాఁడు. పాపము నిజముగాఁ గారణము చెప్పినచోఁ దీర్చెద ననియే కన్నవానియుద్దేశము. కరతలాంగుళములఁ గన్నొత్తి నెఱ సున్న దని పాఱ నిక్షించి యూఁదినాఁడు. నాలుక గుడ్డుపైఁ ద్రిప్పిత్రిప్పి యొరయుచు నొరయుచు నొయ్యనఁ జూచుచున్నాఁడు చీరావిచే కన్నద్దినాఁడు. కంటికిఁ జేయఁ దగినయుపచారప్రకరణము నిష్ఫలముగా ముఁగిసినది. ఏక్రమమఘు లింతపిచ్చిపడఁగలరు ? ఇది భక్తునివిధి. ఇంకఁ జేయవలసిన దేమి? ఆఁగ లేక నెట్టన దఃఖించు, బిట్టు వాచఱచు. మనోనయనములను జెదరనీయక కన్నప్పస్థితిఁ గమనింపుఁడు. భావపరివర్తనముతో సోమనాథుఁడు మనల నెక్కడికో లాగుకొనిపోవుచున్నాఁడు. అడుగులఁ బడి మ్రొక్కు, అంజలి యొగ్గు, అడలు, నిల్చుచు, నిల్వఁబడి లేచు, చూచును. విద్యుచ్ఛక్తివలె నింద్రియవ్యాపారము గాయేన, వాచా, మనసా, నిర్వంచకముగ నడచుచున్నది. పౌరకప్పెనో? మాద తెవులో? రోగములపే రెఱుఁగును గాని ప్రతిక్రియ యెఱుఁగఁడు. "ఏనికి మందు మాకే నే మెఱుంగ నోయీ నాథా ! సర్వాంగసుందరా ! శంకరా ! నాయన్నా ! నాతండ్రీ ! నాసఖుఁడా !"

యని నోరెత్తి యానిర్ఘృణ మగునటవీగర్భము మార్మ్రోఁగ, నారాయి దగ్గఱ విలపించుచున్నాఁడు. ఆతని యెడంద యెంత కుతకుతమని యుడికిపోవుచున్నదో గదా ? అంతలోఁ జెన్నయలుక- "కురూపివై యున్నచో భక్తులిఁక యని నవ్వరా" యనుచున్నాఁడు. భగవంతునిపై భక్తుఁ డలుగుటయు నాతని కొక చెలువమే.

అదృష్టవంతులకు నిముసములోఁ దనంతటఁ దాను క్రొత్తదారి ఫలసిద్ధికి లభించును. యోగు లట్టివారు. ప్రపంచవాసస్థితి యెప్పు డైనను పాంచభౌతికమే. తత్పాశభేదనము పుణ్యభాక్కులకుఁ ద్రుటిలో సాధ్య మగును. సర్వమునకు నాథుఁడు శివుఁ డనియును, నంతయు నతనికర్పించినచో ముక్తి నాతఁడే సుకరముగ నర్పించు ననియును కన్నప్ప మనస్సులో నంతర్వాహినిగఁ బ్రవహించుచున్న యొకక్రొత్తపొంగు, చరాలువఁ గంటిని గోయించినది. అయ్యది శివునికంట నతికినాఁడు. మ తేమున్నది, కన్నప్ప కృతకృత్యుఁ డై నాఁడు. కాని యాకంట నీరు గాఱుచున్నది. దానికి నట్టే ద్వితీయనయనప్రదాన మైనది. ఇంతతో నుమాకాంతునకు సర్వేంద్రియతర్పణ మైనది. కన్నప్పకు నాపాదశిరఃపర్యంతము బాహ్యాంతరజగతీశాంతి చేకూరినది. ఇంతచేసినఁ గాని శివునికి జాలికలుగలేదు. కాలి చెప్పుతోఁ దల తుడిచినదానికిని, నోటినీటితో స్నానమాడించినదానికిని, దనతలమీఁది పూలతోఁ బూజించినదానికిని, నెంగిలిమాంసము నివేదించినదానికిని శిక్ష యిది కాని, యాశీనముగా శివునకుఁ గాళహస్తిలోఁ గన్నప్పనిర్మాల్యమే ప్రథమపూజాపుష్పము. కన్నని యెంగిలిప్రసాదమే నివేదనీయము. ఆతఁడు భక్తుఁడు, ముగ్ధుఁడు. ఈతఁడు గడసరి, లింగదేవుఁడు. భక్తపరాధీనుఁ డంటకు మాత్రము సందియము లేదు. అక్షతననే బెజ్జమహాదేవికడ పాలపోఁతలు, బాలభోగము, ననుభవించినాఁడు.

ఉత్తరాపరిణయము

—కాశీభట్ల సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు, కాకినాడ.—

తిక్కనార్యుఁడు వైరాటమున నుత్తరాపరిణయమును లోకోత్తరముగాఁ జిత్రించె ననియు, నట్టి విన్నాణమును నన్నపార్యుఁడు ద్రౌపదీపాణిగ్రహణరంగమునఁ బ్రదర్శింప నేరఁడాయె ననియు, నుత్తరావివాహవర్ణనవైభవము నాటకకలాశోభిత మై తనరారు చున్న దనియు యాజ్ఞసేనీపరిణయములో నట్టిదృశ్యకలాసౌందర్యము కానరా దనియుఁ గొందఱు సోదరులు పలుకుచున్నారు

నే నీవాదమునందలి సారము నరయుటకై పరిణయద్వయమును సావధానముగాఁ బఠించితిని. ఇంచుమించుగా నీరెండు పెండ్లిండ్లును నొక్కఫక్కినే చిత్రింపఁబడియున్నవి గాని, మనసోదరులు తెలిపిన ట్లొకటి గగనరంగమునకును వేఱొకటి పాతాళకుహరమునకును బ్రయాణమును సేయుటలేదు, సరియకదా! ఉత్తరావివాహమున విమర్శనమున కవకాశ మొసంగు విషయములు చూపట్టుచున్నవి. కావునఁ దిక్కనకవివిరచిత మగు నుత్తరాపరిణయమును గూర్చి కొంచెము చర్చింప నెంచితిని. సోదరు లాదరభావముతోఁ బరీక్షింతురుగావుత!

—అనవసరవిషయకల్పనము.—

తిక్కనసోమయాజి యుత్తరాపరిణయఘట్టమున మొట్టమొదట విరటుఁడు పాండవులనిజస్థితిని దెలిసికొని, సంతుష్టాంతరంగుఁడై స్వతనయను విజయున కిచ్చి, గారవింప నెంచి మంత్రులతోఁ గుమారిక నలంకరించుకొని తెం డని, నియోగింపఁ బ్రియంబునం జని తత్కార్యశ్రవణప్రీత యగు సుదేష్ణయనుమతంబున నుత్తరను సింగారింపఁ జేసి, యయ్యమాత్యులు విరటునికడకుఁ దోడ్కొనివచ్చిరి. అపు డారాజక్కన్నియ కెదురుపోయి పురోహితులును బంధుజనంబులుం దానునుం బొదివికొని ధర్మజున కెదుట నిలిపి, నిజతనూజం జూపి, ఇమ్ముద్దియను గాండీవి కీయఁదలంచితి నన, విజయుఁ డాయువతిని బరిగ్రహింప నొల్లక, తనతన

యున కిష్మని తెలిపెను. అంత మత్స్యమహీకాంతుం డత్యంతసంతుష్టాంతరంగుం డై యుత్తరచేఁ బంచపాండవులకుఁ గ్రమముగా మ్రొక్కించి, యాయింతి నంతఃపురమునకుఁ బంపె నని యున్నది.

అసలీభాగము వ్యాసభారతమున లేదు. ఈయది తిక్కనకవివరునిచేఁ గ్రొత్తగా సృష్టింపఁబడినది. అందు లేకున్నను బసందుగా నుండుటచే దీని నిందుఁ జొంపుపఱచె నందుమా! అట్టియందమేదియుఁ బొడకట్టుట లేదు. పైఁగా నీకల్పన మనవసరప్రసంగముగాఁ జూపట్టుచున్నది కాని వస్తుపోషకమగుసంగతిగాఁ గన్పట్టుట లేదు.

ఉత్తరను గిరీటికిఁ జూపిన మోహితుఁ డగు నని, యాతేఁడు తలంచె నందుమా! సంవత్సరకాలము నృత్యము నేర్పిన కివ్వడి కుత్తర క్రొత్తది యగునా? ధర్మరాజాదులకుఁ జూప నెంచె నందుమా? వారాయింతిముఖసౌందర్యము నింతకుముందు బహువారము కన్నులారఁ గాంచినవారె. కావున నుత్తర నిటకు రప్పించుట వట్టితత్తఱపాటు కాని మఱెట్టి ప్రాశస్త్యమును గానరాదు.

ఇదియుంగాక రాజాంతఃపురముల నుండు యువతులను మస్తాబుచేసి, ముత్తయిదువలో లేక కులపాంచాలికలో తోడ్కొని వత్తురు గాని, మంత్రిపుంగవులు పిలిచికొని వత్తురా? మత్స్యదేశమున నృపాలకన్యకల మంత్రు లలంకరింపఁజేసి రాజసభకుఁ దోడ్కొనివచ్చుట మర్యాదమై యుండునా? ఇఁక నొకవింత- మంత్రు లామదవతినిఁ దోడ్కొని వచ్చిరే కాని తిరుగఁ దీసికొని వెళ్ళలేదు. పాండవానుజ్ఞాత యై యుత్తర రాజసభనుండి సపరివారముగ వెడలిపోయెను. తీసికొనివచ్చునపు డాదరమును, బంపునప్పు డనాదరమును సొంపుగా నుండునా?

అంతఃపురయువతుల నలంకరించుటయు, వివాహమండపములకుఁ గొనివచ్చుటయు రాణివాసపుఁ జేడియలపని కాని రాజకార్యాసనాసీనులగు నమాత్యసింహులపని కాదు. కాని యమాత్యకులాలంకారుఁ డగు కవివరుఁడు రాణివాసపుఁదీగఁబోఁడుల సింగారింపఁజేసి మంత్రులు రచ్చకుఁ దోడ్తెచ్చి రని తెలుపుచుండ వేఱువితర్కములతోఁ బనిలేదు.

శిరీషసుమసమశరీర యగు పూఁబోఁడిని దీసికొనివచ్చుటకుఁ బ్రజ్ఞ కల యొక్కప్రెగ్గడ వెడలినఁ జాలదా ? మంత్రివరు లందఱుఁ బరుగిడ నేల ? మంత్రు లనఁ బ్రభుతుల్యు లగు నుద్యోగులు గాని పల్లకిని మోయుబోయీలు కారే ? మఱి వీ రంద ఱెంకులకుఁ బోయిరో ?

నన్నపార్యుఁడు కన్యకానయనమును మంత్రులశిరమున నిడలేదు. నిపుణ లగు నలివేణులతలలపయి నిడినాఁడు. "అధికవిదగ్ధపుణ్యాంగనా విరచితలలితప్రసాధనాలంకృతాంగి కాంతాసహస్రంబుతోఁ జనుదెంచె" అని తెలిపినాఁడు. దీనింబట్టి చూడ మాత్స్యమాత్యులవలెఁ బాంచాల మంత్రులు రాణివాసముల కేఁగి ప్రౌఢకన్యలఁ దోడ్కొని వచ్చుట కంగీకరింప రేమో ?

తిక్కనసోమయాజి యొకట నుత్తరను మంత్రులు సభకుఁ దోడ్కొనివచ్చినట్లు తెలిపి, మంత్రివరుల కావని యర్హము కా దని తలంచి కాఁబోలు, పాణిగ్రహణసమయమున నాకన్యామణి నలంకరించి తీసికొనివచ్చుటకు విరటుఁ డుదాత్తాభరణాదివస్తుతతి నొసంగి, చెలికత్తియలఁ బుచ్చె నని వాక్రుచ్చెను గాని యొకటియట్లు మంత్రులను బంపినట్లు వర్ణింపలేదు. అపు డుత్తరను దోడ్తెచ్చుటకు నమాత్యుల నంపిన విరటుఁ డిపు డేల చెలికత్తియల నంపెనో తెలియకున్నది ? ఉదాత్తాభరణాదివస్తుతతి నీయవలసియుండుటచే మంత్రుల విశ్వసింపకయా యీ చెలికత్తియలఁ బంపుట ?

ఉత్తచేతులతో నుత్తరకడకు సచివోత్తముల నంపి, అమూల్యాభరణములతోఁ జెలికత్తియల నంపుట యెట్టిమర్యాదయో ! ఇందు వైదికదృష్టి కగోచర మగుకావ్యకలయో నాటకకలయో లీనమైయుండును.

—అమంగళపదప్రయోగము.—

పదౌచిత్యమర్యాదల నెఱింగిన కవివరులు కళ్యాణసమయమున శుభదము లగుపదముల వాడుదురే కాని పైతృకకర్మలందు వాడఁదగిన నుడువుల నిడరు. ఏకారణముననో కాని మనతిక్కనమఖి యుత్తరాకళ్యాణములో సాంవత్సరికపదమును బెట్టెను, చూడుఁడు:- "సాంవత్సరికదత్తకా

లకళావిశేషంబుల మంగళతూర్యంబులు సెలంగ నత్తెర యెత్తించి-" ఇటఁ బ్రదర్శింపఁబడిన కార్య మెద్ది యన వధూవరుల నడుమ తెరను దీసివేయుట. ఈచిన్నపనిని వర్ణించుటకు సాంవత్సరికపదసౌభాగ్యసుందరమగు నొకదీర్ఘ వాక్యము ప్రకటీకరింపఁ బడినది.

ఇప్పట్టున నింతటి దీర్ఘ వాక్య మెందులకు? "మంగళతూర్యంబులు సెలంగ నత్తెర యెత్తించిన" అనిన మంగళముగా నుండునే? అపుడీసాంవత్సరిక కార్య మెత్తిగిలునే? పోనీ, ఈసాంవత్సరిక మేదియేనియు పూర్వభావసౌభాగ్యమును గాని, మనోహరశ్లేషార్థసంపదను గాని సమకూర్చుటకు వాడఁబడిన దందుమా? అట్టిరుచిరార్థసంపద యేదియుస్ఫురించుటలేదు.

ఇఁక నీసాంవత్సరికపదఘటిత మగు సమాసరాజమున కర్థమునుఁ జూతము. ఈపదమునకుఁ గల లోకప్రసిద్ధార్థమును బట్టి చూచినచో నిట్టియర్థము తేలును:—సాంవత్సరిక=అబ్దికమునందు; దత్త=ఈయఁబడిన; కాల=నల్లని; కళా=పదియాఱవభాగముయొక్క (అనఁగా, అణాకాసుయొక్క) విశేషంబుల=అతిశయములచే నని యర్థ మేర్పడును. ఇఁకఁ బ్రకృతశుభకార్యమున కనుకూలముగా సాంవత్సరికపదము నన్వయించుచో, సాంవత్సరిక=కాలజ్ఞులచే; దత్త=ఉంచఁబడిన; కాల=ముహూర్తమునందలి; కళా=శోభయొక్క, విశేషంబుల=అతిశయముల, అని యర్థము చెప్పవలయును. ఈయర్థమున సాంవత్సరికపదమునకు జ్యోతిషికుఁడనికదా యర్థము చెప్పవలయును? కాని శబ్దవ్యుత్పత్తిచే నట్టియర్థము రానేరదు. 'సంవత్సరే భవః సాంవత్సరికః' భవార్థమున ఠఞ్ ప్రత్యయము. అందుచే నీపదము సంవత్సరాంతమున జరుగు పితృకర్మను దెలుపును గాని 'సంవత్సరం వేత్తీతి సాంవత్సరికః' అని జ్ఞానార్థమున వచ్చు అణ్ ప్రత్యయాంత మగుశబ్దము కాదు. అందువలన సాంవత్సరికపదమునకు దద్దిన మర్థ మగును గాని సిద్ధాంతి బోధితుఁడు కాఁడు.

సాంవత్సర పదమునకు దైవజ్ఞుఁ డనునర్థము కలదు. "సాంవత్సరో జ్యోతిషికో దైవజ్ఞగణకావపి" అని యమరసింహుఁడు, దైవజ్ఞ

పర్యాయములలో సాంవత్సరపదమును జేర్చియున్నాఁడు, గాని, సాంవత్సరికపదమును జేర్చి యుండలేదు. ఏదో యతిప్రయాసముచే నీసాంవత్సరికపదమునకు దైవజ్ఞార్థమును సాధించినను, ఆపదమునకు లోకమునఁగలప్రసిద్ధార్థమును నివారింప శక్యముకాదు. లోకవ్యవహారప్రసిద్ధములగుపదముల యౌగికార్థము నాధారముగాఁ జేసికొని, ప్రకరణవిరుద్ధముగాఁ బ్రయోగింపరాదు. శ్రాద్ధ మన వ్యుత్పత్త్యర్థముచే శ్రద్ధతోఁ జేయఁబడుకార్యము. కాని యీపదము పైతృకకర్మలయందే ప్రసిద్ధమగుటచే నిద్దాని నాబ్దికాదిపితృకర్మలయందే వాడనగును గాని శ్రద్ధతో నాచరించుకార్యములయం దంతటను వినియోగింపరాదు. అందువలన "వివాహశ్రాద్ధకాలదత్త మంగళతూర్యనాదంబులు చెలంగ" ననుట యమంగళావహము. అటులే సాంవత్సరికపదమును శుభసమయమునఁ జిత్రింపరాదు. సాంవత్సరికపదమునకు వాచస్పత్యమున నిట్లర్థ మీయఁబడినది. "సాంవత్సరికః=ప్రతివర్షం మృతాహకర్తవ్యే శ్రాద్ధభేదే" అని. శబ్దరత్నాకర మిట్లు తెలుపుచున్నది. సాంవత్సరిక=ఆబ్దికము, సంవత్సరాంతమున జరుగునది" అని.

పరిశీలింప నిట సాంవత్సరికపద మవసరము లేదు ఇంతకును స్త్రీకవిసింహుఁడు "మాహుత్రికాదిశిష్టజనులు పరివేష్టింప నుండి లగ్నం బాసన్నం బగుచు వచ్చె నని ధర్మరాజున కెఱింగింపఁ బంచిన" నని సుముహూర్తము సమీపించినట్లు తెలిపియుఁ దిరుగ నీసాంవత్సరికకాలవివరణ మెందులకొనర్చెనో వెల్లడి యగుట లేదు.

మంగళపదసంపదలఁ దళుకొత్తింప ననువగు కళ్యాణసమయమున నశివార్థస్ఫోరకము లగుశబ్దముల నిడఁదగునా? కాని మః తిక్కనమంత్రిపుంగవుఁ డుత్తరకరమును సౌభద్రుఁడు గ్రహించె నన్నతావునఁ జిత్రించిన పదము కూడఁ గొంచె మశుభావహముగాఁ జూపట్టుచున్నది. "కుమారుఁడు శీఁగఁబోఁడిమృదుపాణి గ్రహించె." ఇటఁబోఁడిపదమంత శ్రీమంతముగా లేదు. బోఁడిపదమునకు లోకములో గుండుకల యని యర్థము ప్రసిద్ధము. "బోఁడి=ముండితము, ముండిత" అని శబ్దరత్నాకరము. కావు

నఁ బడసన్నికర్షముచే బోఁడిపాణి యన ముండితకర మని బోధపడును. కావునఁ గవివరుఁ డీబోఁడి నుడిని పీడి వేతేలతాంగినైనఁ దోడికొనివచ్చి పెండ్లిపీఁటపైఁ గూర్చుండఁబెట్టి సాధ్రుని చే నాసుభాంగికరమును బట్టించిన సౌభాగ్యముగా నుండెడిది.

—అనమయశృంగారభావవర్ణనము.—

ఈవివాహమున వేఁ అొకవింత చూపట్టుచున్నది. ప్రధానహోమసమయమునం దుత్తరాభిమన్యు లొత్తుకొనుచు నొక్కపీఁటపైఁ గూర్చుండి నెఱపిన శృంగారవిలాసవైభవములను బట్టి చూడ వధూవరులు భక్తిశ్రద్ధలతో నగ్నిదేవు నారాధించిన జాడఁ జూడరాదు. శయ్యాగృహమున నొక్కపర్యంకమున నాయికానాయకులు సాగించు సింగారము చూపట్టుచున్నది. వధూవరు లెంతటి ప్రణయోద్రేకము కలవారైనను వ్రతసమయముల స్థిరమతులై భక్తితో నుండవలయును గాని రతిపతిమోహావరవశులై శృంగారకలాకలాపములఁ బ్రకటింపఁ జనదు. వినుఁ డాహోమరంగశృంగారంపు హొయలు:—

సీ. కోర్కులుగెడగూడుకొని పారమెయిన చిత్తంబులూఆటఁజిగుభులొత్తఁ
బులకాంకురములకుఁదలతాఁకుడై యిరుమేసనుమవ్వంబుమిగిలిపొదలఁ
దటివేచినంబోయి తడఁబడి మూర్ఛతిపడి చూపు లాదట బయలుపఱుపఁ
జెమటలతావులు తమలోనఁగలసి వేఱొక్కసౌరభమునై చొక్కసేయ

తే. గాఢసంస్పర్శభంగులు గలుగునట్టి
హోమసమయకృత్యంబుల నొదవుసౌఖ్య
రసము పెన్నిట్ట పొరిఁ బొరిఁ గ్రమ్ముదేర
సమ్మదాంబుధిఁ దేలిరి సతియుఁ బతియు.

ఇది వధూవరులకుఁ బ్రధానహోమసమయమున నడచిన కర్మకలాపకథాసౌభాగ్యము.

న్యాయముచేఁ బ్రకరణౌచిత్యానుకూలముగా శృంగారంపురంగులం బ్రసరింపఁజేయ వలయును గాని శృంగారవిరుద్ధము లగు దేవతారాధనసమయములఁ గాదు. సత్యనారాయణవ్రతమో, వేంకటేశ్వరదీపా

రాధనమో, సహస్రనామార్చనమో, సాగించునపుడు దంపతు లొత్తి కొని జంటగా నొకపలకపైనున్నమాత్రాన మనోజలీలల వివరింప నర్హ మగునా? ఆర్యదంపతుల కత్యంతాదరాచరణీయ మగు ప్రధానహోమ సమయమున వధూవరుల భక్తిశ్రద్ధల వర్ణించుట భావ్యము కాని భావ జచేష్టల వివరించుట మర్యాద గాదు. ఈశృంగారకార్యకలావర్ణనముచే వధూవరులు ధీరోదాత్తు లగు నాయికానాయకులు కారనియు దేశకాల పాత్రౌచిత్యము నెఱుంగని మూఢ కాముకు లనియు విదితమగును. పోనీ యటులే తలంతు మన్న మున్ను తిక్కనపండితుఁడు వర్ణించిన యభి మన్యు గుణవర్ణనవైభవము వమ్మగును-వినుఁడు:—

"మ. హరిమేనల్లుఁడు బాహువీర్యకటుశౌర్యస్ఫూర్తి త్రైలోక్యసుం
దరుఁ డాచారపవిత్రుఁ డంచితకళాదక్షుం డుదారుండు గా
తరసంరక్షకుఁ డార్యసమ్మతుఁడు విద్యావైభవోల్లాసి య
త్యురు తేజుండు వరించుఁగాక యభిమన్యుం డీసరోజాననన్."

ఈవర్ణనమున నభిమన్యుఁడు చలచిత్తుఁడు కాఁడనియు, నాచార పవిత్రుఁడనియు, నార్యసమ్మతుఁ డనియుఁ బైఁగాఁ గాతరసంరక్షకుఁ డని యుఁ గీర్తింపఁబడినాఁడు. అట్టిధీరుఁ డంతటిమర్యాదాకోవిదుఁడు, నటు వంటి యార్యసమ్మతుఁడు భక్తితో నగ్నిదేవు నారాధింపవలసిన పావన హోమసమయమునఁ, దిక్కనమఖి వర్ణించినరీతి నాతఁడు నాతిం దాఁకిన మాత్రమున నౌచిత్యదూర మగుచిత్తజవికారమునకు లోనగునా?

—వివాహవిధిప్రశంస.—

ఈయుత్తరపెండ్లిలో వేఱొక క్రొత్తవింత కానవచ్చెడిని—అదే దంమురా?

"క. వైదికలౌకికవిధి, సంపాదిత వివిధార్హవస్తుభరితత్వమునన్
వేదికపొలుపగునట్లుగ మోదమునఁబురోహితుండు మునుకొనిచేయన్"

అని మనమంత్రివరుఁడు వైదికలౌకికవిధుల రెంటినిఁ బురోహితు నకంటఁగట్టెను. అసలు వివాహసంస్కారము వైదికవిధినిబద్ధమా? లేక లౌకికకార్యసమ్మతమా? గృహ్యసూత్రనిబంధనమునుఁ బట్టి చూడఁ బరి

ణయము వైదికవిధిప్రధానము కాని లౌకికతంత్రప్రధానము కాదు కావు నని పురోహితుఁడు వివాహసమయమునఁ నడిపించు కన్యావరణము, కన్యాదానము, అక్షతారోపణము, కంకణబంధము, ప్రధానహోమము లోనగు కార్యము లన్నియు వైదికమర్యాదలతో నలరారుచున్నవి.

ఇంకఁ బందిళ్లువేయుట తోరణములు కట్టుట, లోనగు పనులు రాజసేవకకృత్యములు. పెండ్లి లెక్కల వ్రాయుట, యూగళ్ళనుండి బండ ములఁ గొని తెచ్చుట లోనగు కార్యములు రాజకీయోద్యోగులపనులు. బంధుమిత్రాదుల నాదరించి విందులుసేయుట, పారితోషికము లొసం గుట మొదలగు సత్కారములు కన్యాబంధుకృత్యములు ఈలౌకిక కార్యములు పురోహితునకు సంబంధించినవి కావు. కావున వైదికలౌకిక విధిద్వయమును బురోహితుఁడు సాగించెననుట తగదు.

వైదిక లౌకికవిధు లన వైదికులయొక్కయు లౌకికులయొక్కయు విధులంకురా? అట్లగుచో వివాహమున లౌకికులు సేయువిధులెయ్యవి? వ్యాసభారతమున నీరీతి విధిద్వయసమ్మేళనము లేదు. "తతో వివాహో వవృధే మత్స్యపార్థయోః" అని మాత్రము తెలుపఁబడినది. శ్రీకృష్ణ భారతమునఁ గూడ లౌకికవైదికవిధులు లేవు. "పరిణయోచితవస్తు పరికరంబులతోడ" అని తెలుపఁబడియున్నది. పరికింప నిట నీవైదికలౌకికవిధి పద్యమే యవసరము లేదు. ఏమందురా? ముందు-

'తే. విహితపరిపాటితో విప్రవృద్ధజనులు, పుణ్యకర్మపరంపరపూనినడప"

అని తెలుపఁబడియుండుటచే-

—: ఉపమానవైపరీత్యము. :—

తిక్కనకవిసార్వభౌముఁడు:—

"తే. చిత్తమున గాఢరాగంబు చేతఁజూపు
తెఱఁగు దోఁపఁ గెంపారెడుతీఁగఁబోఁడి
మృదులపాణిఁ గుమారుండు మెలపుమై గ్ర
హించెఁ బల్లవాలంబిమత్తేభలీల.''

అనుపద్యమున నభిమన్యుఁ డుత్తరపాణిపల్లవమును గ్రహియించె

ననుటకు నుపమానముగాఁ జూపిన సాదృశ్య మంత సరసముగా లేదు. "పల్లవాలంబిమత్తేభలీల" అనఁగా మదకరి వల్లీపల్లవము నందికొనినట్లు విజయతనయుఁడు తీఁగబోఁడి పాణిపల్లవమును గ్రహించె నని భావము.

ఈయది యుపమానాభాసము గాని సరియగు నుపమానము కాదు. మత్తేభము లేఁదీఁగ చిగుళ్లఁ దొండముతో మృదువుగా నందికొని, సరసముగా నాస్వాదింపదు. అతీఁగను సమూలముగాఁ బెఱికి, ధ్వంసము సేయును. కావున రసికుఁ డగు వరుఁడు సుకుమారి యగు రాకొమారి లేయఱచేతిచిగురును సరసముగాఁ బరిగ్రహించుటకు నుపమింపఁదగదు. మదవారణములు పద్మాకరములఁ జొచ్చియు, నుద్యానవాటికలఁ జొరఁబడియుఁ బద్మినీలతికలను లేఁదీఁగజొంపములను గుదురంట నూడఁబెఱికి నశింపఁజేయు నని కవిసింహులు వర్ణించిరి కాని మదాంధము లగుదంతావళములు లలితలతాసంతతుల సంతోషముతో నందికొని, చాతుర్యముతో ననుభవించినట్లు చిత్రింపలేదు. ఈకవియే కీచకుఁడు ద్రౌపదిని బట్టఁబోవు సమయమునఁ జిత్రించిన యుపమానమును జూడుఁడు:—"సమదవారణము జంగమలత వెనుకొని సరభసంబునఁ బట్టఁ జనువిధమున—"

మఱియు నిట నుపమాన ముపమేయముతో సరిపోల్చి చూచిన సమాన మగునన్వయానుకూలత గానరాదు. కనుఁడు:—కుమారుఁడు తీఁగఁబోఁడిపాణిపల్లవము గ్రహించెను. ఎట్లు? మత్తేభము లతాపల్లవము గ్రహించినట్లు, అని తెలుపవలసియుండ నట్లుసేయక "పల్లవాలంబిమత్తేభలీల" యని "పల్లవాలంబి" పదమును మత్తేభమునకు విశేషణముగాఁ జేయుటచే నీపదము విశేష్యముతో నన్వయించి పల్లవమును గ్రహించు మత్తేభము చిగురునందికొనున ట్లని తిరుగఁ బల్లవమును గర్తనుగాఁ జేకొనవలసివచ్చును. అందుచే నుపమానోపమేయములకుఁ బోలిక సరిపడలేదు.

పాణిపల్లవగ్రాహికుమారుఁడు పల్లవాలంబిమత్తేభమువలె ననిన సరిపోవును. మఱియు నీపద్యమున "గ్రహించె" అనుక్రియకు "మెలపు

మై" అనువిశేషణ మొంకకలను, మెలపుమై = మెల్లఁగా-కావున మద పుటేనుఁగు చిగురుటాకును మెల్లగా గ్రహించునట్లు కుమారుఁడు తీఁగఁ బోఁడిపాణిపల్లవమునుఁ జల్లగా గ్రహించెనని, యుపమానసాదృశ్యము ను దెలుపవలయును గదా! ఎన్నఁడేని మదకరీంద్రము చిగురుటాకును నున్నితముగాఁ జేకొనునా? అనన్యసామాన్యకావ్యకలానిర్మాణనిపుణుఁ డగు తిక్కనసోమయాజిపుంగవుఁ డీసమయమునఁ బ్రకటించిన పల్లవాలంబిమత్తేభసాదృశ్యము సుకుమారుఁ డగు సుభద్రాకుమారుఁ డొనర్చిన పాణిగ్రహణకృత్యలాలిత్యమునకు వ్యతిరేకముగాఁ జూపట్టుచున్నది, గాని, యనుకూలముగాఁ గానవచ్చుట లేదు. ఉపమాన ముపమేయగుణ సంపదనుగుణమైయుండవలయును గాని యపగుణమై యుండరాదు. కల్లుపాక మంచినట్లు కర్పూరహారతి వెలిఁగె ననరాదు.

—నాటకకళాదృష్టి.—

ఉత్తరావివాహము నాటకకళానుకూలముగా వ్రాయఁబడి యున్న దనియు, ద్రౌపదీపరిణయ మట్టిహాకళపాకమునఁ బడలే దనియుఁ, గొంకటు సోదరులవాదము; కాని, విమర్శకసీవాద మంతధీమంతముగా లేదు. కవివరులు శ్రవ్యకావ్యముల దృశ్యకళలను, దృశ్యకావ్యముల శ్రవ్యకళలను, గద్యకావ్యములఁ బద్యకళలను బద్యకావ్యముల గద్యకళలను జిత్రింతురా? వాదమునకై సృష్టింతు రనుకొందము; నన్నయకవితలో నాటకకళ లే దనియును, దిక్కయకైతలో నది కల దనియు వాదించుటకుఁ గల హేతువు లెయ్యవి? ఈకవిత్వములు రెండు నేకమర్యాదా పథమున నేయేఁగుచున్నవి కాని, భిన్నమార్గమున నడచుట లేదే?

తిక్కన నన్నయవలెనే భారతమును శ్రవ్యకావ్యమును గా రచించెనుగాని, దృశ్య ప్రబంధమునుగాఁ జిత్రింపలేదు. వినుఁ డీపద్యమును—

"ఉ. ఆదరణీయసారవివిధార్థగతిస్ఫురణంబు గల్గి య
ష్టాదశపర్వనిర్వహణసంభృతమై పెనుపొందియుండ నం
దాది దొడంగి మూఁడుకృతు లాంధ్రకవిత్వవిశారదుండు వి
ద్యాదయితుం డొనర్చె మహితాత్ముఁడు నన్నయభట్టు దక్షతన్.

అని నన్నయరచనాశైలి నుగ్గడించి పిమ్మటి పర్వములఁ బడియే నింటిఁ దెలుఁగుభాస రచియింతు నని తెలుపుటచేఁ దిక్కన నన్నయవలెనే శ్రవ్యకావ్యనిర్మాణమునకుఁ బూనుకొనెను గాని దృశ్యప్రబంధసాంప్రదాయముల వెల్లడించుటకుఁ బ్రయత్నింపలే దని విదిత మగును.

శ్రవ్యకావ్యములయందలి యితివృత్తములఁ దీసికొని కవివరేణ్యులు దృశ్యకావ్యములఁ జిత్రింతురు కాళిదాసుఁడు వ్యాసభారతమునందలి శకుంతలోపాఖ్యానమును జేకొని శాకుంతలనాటకమును వ్రాసెను. అటులే నన్నపార్యుని భారతమునందలి నలోపాఖ్యానమును దీసికొని శ్రీధర్మవరము కృష్ణమాచార్యులవారు చిత్రనళీయమను రూపకమును విరచించిరి. కావున నన్నయభారతము నాటకకలావిరహిత మనియుఁ దిక్కన భారతము నాటకకలావిలసిత మనియు, విభాగింపఁ బూనుట పక్షపాతయుత మగుమాట కాని పండితసమ్మత మగు బాట కాదు. ధీశాలి యగు కవివరునకు నాటకకల కానరాని తావు లేదు. మందబుద్ధి కెందును రూపకరూపము గోచరముకాదు.

—వివాహద్వయసామ్యము —

అట ద్రౌపదీపరిణయ మెట్లు వర్ణింపఁబడినదియో యటులనే యిట నుత్తరాపాణిగ్రహణము చిత్రింపఁబడినది, కనుఁడు.

ద్రౌపదీపరిణయము.	ఉత్తరాపాణిగ్రహణము.
కదళీస్తంభములు	మణిస్తంభములు.
ఆమ్రాశ్వత్థపల్లవములు	భూరుహపల్లవములు.
చందనోదకసిక్తప్రాంగణరంగవల్లీకృతకర్పూరముక్తికప్రకరములు	చందనముచేఁ బరిణయాగారము లికించి ముత్తెపుముగ్గు వెట్టించి.
వరాంగనానృత్యము	పుణ్యాంగనాసమూహములు.
వేణువీణారవమ్ములు	శంఖ విజయ ఘంటాపణవాది నిక్వణంబులు.
సుహృద్బాంధవజనంబులు	సమస్తబంధుజనంబులు.
భూసురేంద్రపుణ్యాహములు	వృద్ధజనపుణ్యకర్మసంపదలు.

మంగళగీతములు	మాగధగానంబులు.
విచిత్రవివిధవితానములు	విచిత్రవితానములు.
మౌక్తికకుసుమమాలలు	ముక్తాదామతోరణములు, కుసుమమాలికలు.
ప్రత్యగ్రపల్లవశాల్యక్షతాంచిత కాంచనపూర్ణకలశములు	మణిగణంబులు, నంబరనికరంబులు పుష్పపుంజంబులు ఫలప్రచయములు.

మఱియు, నన్నయ, ద్రౌపదిని "పుష్పసాయకు కుసుమేతరం బయిన యాఱగు సాయకంబు" అని వర్ణించియుండఁ, దిక్కన, యుత్తరను "పదనికి రాఁ బులు గడిగిన మదనాస్త్రరేఖ గలిగి" యని వర్ణించియున్నాఁడు.

ఈరీతిగా, నన్నపార్య తిక్కనార్యకవితలకు సోదరీభావము చూపట్టుచుండఁ గొందఱు విమర్శకులు తిక్కన నన్నయ భారతమునుఁ జూచి యెఱుంగఁ డనియు, స్వయముగా నపూర్వపర్వసృష్టిని సాగించినాఁడనియు వాదించుచున్నారు. ఇది సత్యదూరము. ఇందుల కనేకనిదర్శనములు కలవు. నిజముగా, తిక్కన, నన్నయను గొనియాడుటకుఁ గారణ మామహితాత్ముని నిరుపమానకావ్యసుమసౌరభాస్వాదనమే.

తిక్కనకవివరేణ్యుఁ డీపరిణయమున నుత్తరాభిమన్యులు "ఏనుఁగు దియ్య మ్మెక్క మును విన్కిఁ బరస్పర రాగవృత్తిలో" అనుపద్యమున నొండొరులఁ గూర్చి విన్నవా రగుటచేఁ బరస్పరరాగవృత్తి కలవారై రని వర్ణించియున్నాఁడు. ఈవధూవరు లిరువురు నిజగుణసంపదల నెపుడు వినిరి? అట్టివినికికి ననువగు నద నేరీతిగా సమకూరె? ఈవినుట పాండవాజ్ఞాతవాసమునకు మున్నా, లేక యజ్ఞాతవాససమయముననా?

రుక్మిణీవాసుదేవులు పరిణయమునకుఁ బూర్వమే గృహాగతు లగు పండితులవలన నన్యోన్యగుణములను విని యొకరి నొకరు ప్రేమించి రని తెలుపఁబడినది. ఇట నట్టి గుణశ్రవణప్రసక్తి వ్యాసభారతమునఁ గానరాదు. భారతకథ నంతను గన్నులారఁ గాంచిన వ్యాస మహర్షికి గోచర

ము కాని రహస్యములు గూడఁ దిక్కనమంత్రివరునకుఁ గరతలామలకము లగుచున్నవి? ఉత్తరాభిమన్యులు వివాహమునకుఁ బూర్వమే ప్రణయపరవశులై యున్నారని తెలుపుటకుఁ గారణము—అర్జునుఁడు "హరిమేనల్లుఁడు బాహువీర్యపటుశౌర్యస్ఫూర్తి"అని నుతించిన పద్యము నుత్తర వినియుండుట యెంకరా? ఈపద్యము విన్నఁటిది కాని మున్ను చదివినది కాదే? పోనీ దీనినే మున్ను విన్నిగాఁ దలంతము. మఱి యభిమన్యుఁ డుత్తరను గూర్చి విన్నదెప్పుడు?

ఉత్తరాభిమన్యులొండొరుల సౌందర్యాదిగుణముల మున్ను విన్నవారనుట నిరాధారము.

ఘడియారము-ఘటశాసి.

— కందారి ఈశ్వరదత్తుగారు, బి. ఏ. కాకినాడ. —

ప్రాచీనాంధ్రశాసనములలో ఘడియారము, ఘడిశాసి యనుపదములఁ గాంచనగును. ఆపద ప్రయోగములు గలశాసనముల నీక్రింద నిచ్చుచున్నాఁడను.

"స్వస్తి శ్రీ శకవర్షంబులు ౧౩౨౬ అగు నేంటి తారణ శ్రావణశు ౫ గు శ్రీసర్పపుర శ్రీ భావనారాయణపెరుమాళ్లకు గోలిసోమారడింగారు ఘడియారము వెట్టి అబ్రాహ్మలు బొళ్లలోరఘు సింగాభర్యుంగారి జీతాలకు తూర్పుటాను (ఖ) ౫౧ వ ౧౦ చేను కడుమటిపొలాన ఖ (౭) వ౧౦న్ను వె(ర)శి ౫౫ చేనికై ట ౧౦౦ ంకాలు సమర్పించిరి. యిఘడియారము ధర్మము ఆచంద్రార్కస్థాయి కైంకర్యముని ఎవ్వరు విరోధించినాను (త)మ శే(శి)వసుకృతాలు (సె)డును. ఘడియారం బ్రాహ్మలగోత్రాలకు (వ్రి)త్తికన్ను (వ)రయాం ఎవ్వరు గొనందలచిన బ్రాహ్మనిం జంపినదోషానం బోవారు." *[1]

౨

'శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర చోడరాజు శకవర్షముల్ ౧౦౫౮ గు నేంటి యుత్తరాయణసంక్రాంతియందు మహాజనమునకు నాదిండ్లనిచ్చిన వ్రిత్తులు వెన్నభట్ల ఖ ౨ కొమ్మనభట్ల ఖ ౧... వేమనభట్ల ఖ ౨ శెబ్బనఘడియశాసుల ఖ ౨......'' *[2]

3

" ప్రతిదివసమున్ను జలక మోకకావడి తెచ్చుటకు నిబ(ం)ధ ౧ను కాండవశాఖ తైత్తిరీయశాఖలు చదవించ్చెటి ఘడిశాసులైన బ్రాహ్మణుల కిద్దఱకు నిబన్ధాలు మూంకును పురాణవ్యాకరణకావ్యనాటకాభిధానాలు చతిపించ్చేటి విద్వత్ బ్రాహ్మలు ముపురకు నిబన్ధాలు ౫"ను.

---

*[1] South Indian Inscriptions Vol. V. No. 10.
సర్పవరశాసనము.

*[2] South Indian Inscriptions Volume IV. No. 667.
నాదెండ్లశాసనము.

దీనికి సంస్కృతభాగము.

"శ్రీమత్ పుణ్యపురాణకావ్యనికరాలంకారసన్నాటకచ్ఛందో
వ్యాకరణాభిధానవిచయవ్యాఖ్యానహేతో పునః । సేనానాథనృసింహ
దాసవిబుధస్సత్ పండితానాం త్రయం తేషా మత్ర నిబద్ధమట్ట మపి చ
శ్రీమన్నృసింహాలయే। అత్యుత్కృష్ణయజుశ్శ్రుతే రహరహః స్వాధ్యాయ
సత్రద్వయ స్థిత్యై కాండవ తైత్తిరీయకలసత్ శాఖాద్వయస్య క్రమాత్
అత్రాధ్యాపకవిప్రయో రపి పున ర్వృత్త్యైనిబద్ధత్రయం శ్రీమద్ధనస్య
వదాన్యమాన్యచరిత శ్యామంత్రమాణామణిః" *3

దక్షిణహిందూదేశమునందలి ప్రాచీనపల్లవశాసనములలో ఘటికా ప్రశంస కలదు. మూఁడవవిజయనందవర్మ వేలూరుపాలెముశాసనములో స్కందశిష్యుఁడు సత్యసేనునికడనుండి ఘటికను సాధించినట్లును, రెండవ నరసింహవర్మ బ్రాహ్మణుల ఘటికను పునరుద్ధరించినట్లును వ్రాయఁబడినది *4 ప్రాచీనకదంబరాజు శాసనములో ఘటికాస్థాన ప్రశంసయుఁ గలదు.

'యః ప్రయాయ పల్లవేన్ద్రపురీం గురుణాసమం వీరశర్మణా
అధిజిగాంసు ప్రవచనన్నిఖిలఘటికాం వివేశాశు తర్కణకః *5

ఈఘటికాపదమునకు శాసనసంపాదకుఁడైన రైసు (Rice) దొర పుణ్యక్షేత్రము (Religious Centre) అని యర్థ మిచ్చిరి. ఆసంద ర్భమునసే పాఠక్ పండితుఁడు సదియే యర్థ మిచ్చె ననియు కీలుహారన్ (Dr. Kielhorn) పండితుఁడు 'బ్రహ్మపురి' యని యర్థ మిచ్చె ననియు సూచించిరి. *6

---

*3 South Indian Inscriptions Vol. VI. No. 904.

*4 South Indian Inscriptions Vol. II. Pages 510-511.

*5 Epigraphia Carnatica Vol. VII. Part I. P. 8,200.

*6 Mysore and Coorg by Lewis Rice P. 210.

"An interesting term is that of Ghatika-sthana which seems to indicate a place of public assembly of Brahmans. It has been translated by Professor Pathak as 'religious centre' and Professor Kielhorn has written an article suggesting that it was something like a Brahmapuri. The name occurs in Sk. 176, where Mayurasarma, after going to the Pallava Capital for completing his studies, is said to have frequented every Ghatika. In Si 23 of 1167, the

ఈ ఘటికాపదమునకు శాసనపరిశోధకులును, కొందఱు చరిత్రకారులును, విద్యాపీఠము, కళాశాల, యనునర్థము లిచ్చియున్నారు. అవి యన్నియు నిచ్చట నేకరువుపెట్టుట యనవసరము. కాని రెం డుదాహరణము లిచ్చి విరమింతును. కాంచీపల్లవులు (The Pallavas of Kanchi) యనుగ్రంథములోఁ దద్గ్రంథసంపాదకు లగు శ్రీ మాఁకృష్ణస్వామి అయ్యంగారు ఘటికయనఁగా కేంద్రసంస్కృతవిద్యానిలయమని (Centre of Sanskrit learning) యర్థమును జెప్పిరి *7. ఘటిక యనఁగా కళాశాల (College) యని శాసనపరిశోధకు లొకానొక నివేదికలో వ్రాసిరి. *8.

ఆంధ్రవాఙ్మయములో ఘటశాసి, ఘుడశాసి ప్రయోగము లున్నవి. పాల్కురికి సోమనాథకృత బసవపురాణములో (ఏడవయాశ్వాసము. పుట 216.)

(1) "శ్రీధరభట్టిల్లు సిద్ధపుఁ గలసె
మాధవభ్టన యిల్లు మంటపాలయ్యె.
గ్రుడ్డిగోవింపుని గుడిసెయుఁ గమరె
దొడ్డభాస్కరునిల్లు దొడిఁ దొడిఁ గాలె
కొమ్మనఘటశాసికొంపయుఁ గమలె."

తత్సవికృతపండితారాధ్యచరిత్రములో:—

(పరిషత్పుస్తకభాండాగారములోని తాళపత్రప్రతిననుసరించి)

Nonambeswara temple is said to be the great Ghatika-sthana of the city of Henjeru. On the other hand, Sk. 197 of 1182 describes Ghatika-sthanas as supports to Dharmma and mines for enjoyment (Bhoga). Cn 178 of 1442 contains the statement that a Ghatika was established in a certain place in accordance with the saying of Uttanka in the Samaveda."

*7 The Pallavas of Kanchi. Page 24.

*8 Para 19 of the Epigraphical Report of Madras Presidency 1916—1917.

ఘటికాసామాన్య=Member of Ghatika. (College)

(2) హేమయరాజులపెద్ది వామనభట్టి
దామోదరప్పన వామనకూచి
కేశవుఘటశాసి కేమనచిన్ని
పాశమెమైలారుభట్టు పాద్యాలు (సూరసానికథ)

వినుకొండ వల్లభామాత్యుని క్రీడాభిరామములో,

(3) వ. అనుచో మధుమావతీదేవిభవనంబు వెల్వడి కట్టాయితంబైన ఘటశాసిపుంగవుంకు నింగి చెఱంగు మొనవ్రాలిన పతంగబింబంబు గను గొని టిట్టిభ! యదెచూడు, పుట 84.

శ్రీకృష్ణరాయప్రణీతము, ఆముక్తమాల్యదలో (సప్తమాశ్వాసము పద్యము 3.)

(4) ఉ. ఉండుదుఁ జోళభూమి నొకయూరఁ గళల్ పదునాల్గు నేర్చి, వా
క్చండిమఁ జర్చగెల్తు ఘటశాసుల, శ్రోతులఁ దప్పవట్టుకుర్ర
ఖండల ముష్టివిప్పఁ గని సవ్వడు, వేండి ప్రయోక్తలా సుధీ
మండలి గ్రాంథికత్వ మవమానము సేయుదు జల్పవాదినై.

ఈఘటశాసిపదమునకు శబ్దరత్నాకరమునందు తార్కికుఁ డను నర్థమును, శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రులుగారు క్రీడాభిరామపీఠికలో 'శాస్త్రిపర్యాయము' అనునర్థమును, కళాప్రపూర్ణ శ్రీ వేదము వేంకటరాయ శాస్త్రులుగారు 'తార్కికులు' అనునర్థమును నిచ్చియున్నారు. కిట్టెల్ (Kittel) కన్నడనిఘంటువులో ఘటియనుపదమునకు సభ (Assembly) యను నర్థమీయఁబడెను. ఈఘటశాసిపదమె కొన్నిప్రాచీనశాసనములలో ఘళిశాసి యనియున్నట్లు తెలియుచున్నది. *9

హైదరాబాదు ప్రభుత్వమువారు ప్రచురించిన చాళుక్యుల నాగాయిశాసనములలో నచ్చోట ఘటికాశాలను నెలకొల్పినట్లును, ఆఘటికాశాలకు నార్గురపుస్తకభాండాగారపర్యవేక్షకుల యధికారమున నొక భాండాగారము గలదనియు సూచింపఁబడినది. * 10

*9 The Early History of the Deccan.—Bhandarkar Page 158.
*10 Hydrabad Archaeological Series. No. 8. P. 7.

ఘటిక, ఘటికాస్థానము, ఘటికాశాల, ఘడియారములు పర్యాయపదము లనియు, ఘడెశాసి, ఘడిశాసి, ఘడియశాసి, ఘటశాసి, ఘళిశాసి యనునవి యొకయర్థమిచ్చుపదములే యనియుఁ దెలియనగును. మొదట వ్రాసిన తెలుఁగుశాసనములో 'ఘడియారము' రెండుమూఁడు శాసనములలోని ఘడిశాసి, సంస్కృతభాగములోని అధ్యాపకప్రయోగిస దర్థము ననుసరించియు, పైని సూచించిన తదితరశాసనములలోని పదార్థము ననుసరించియు, ఘడియార మనఁగా వేదపాఠశాల గాని, సంస్కృతపాఠశాలగాని యనునర్థమును, ఘటిశాసి, ఘటశాసి యనఁగా, తత్తచ్ఛాశాలయందు నియోగింపఁబడిన పండితుఁడనిగాని యుపాధ్యాయుఁడనిగాని యర్థములును స్ఫురించుచున్న వని నామనవి.

నిఘంటుకారులు ఘటశాసి యనఁగాఁ దార్కికుఁ డనునర్థమును, తర్కపరిభాషలో, నుదాహరణార్థము ఘటము, తార్కికులు చెప్పెదరు గావున, ఘటశాసి యనఁగాఁ దార్కికులకు వాచక మని, చూపించిరి. ఘటశాసి యనఁగా, ఘటిక, ఘటికాశాల, ఘడియారము, అనెడిసంస్థ (Institution) లో శాసించున నధ్యాపకుఁ డని యర్థమే చెప్పుకొనుట సమంజసముగా నుండును. శాసి యనఁగా గురువు. (శాసితుమ్ = To instruct-శాసి = Instructor - అధ్యాపకుఁడు) ఘటపదము తర్కపరిభాషకుఁ జెందినది గాక యొక విద్యానిలయమునకుఁ జెందినమాట యనియే యెంచుకొనవలెను.

నవనాథచరిత్రము.

(ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్కార్యాలయమునకుఁ బంపఁబడినది.)

గౌరనకృత మగుద్విపదకావ్యము- క్రీ. శ. 14 వ శతాబ్ది—మదరాసువిశ్వవిద్యాలయాంధ్రగ్రంథమాల, 7. పరిష్కర్త శ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు, ఎమ్. ఏ., ఆంధ్రోపన్యాసకుఁడు, ప్రాచ్యపరిశోధనసంస్థ- మద్రాసువిశ్వవిద్యాలయము—1937. పుటలు (281+XXXIX వెల రు. 3—0—0 లు.

ప్రాచీనాంధ్రకవి యగుగౌరనకృత మగుహరిశ్చంద్రచరిత్ర ద్విపదను నీవఱకుఁ దెలుఁగువా రెఱుఁగుదురు రసవత్తర మగుద్విపదరచనకుఁ బేరుగాంచిన గౌరనరచిత మగు మఱియొకద్విపదకావ్యము ప్రకటింపఁబడి యాంధ్రవిద్వల్లోకమున కందుఁబాటులో నుండుట యెంతయు సంతసింపఁదగిన విషయము.

నవనాథచరిత్ర యనఁగా రాజయోగమార్గమున సిద్ధిఁ బొందిన తొమ్మండుగురు సిద్ధులచరిత్రమును దెలుపునది. ఇం దైదాశ్వాసములు గలవు-అచ్చటచ్చట గ్రంథపాతములు గలవు-ఇది గౌరన శ్రీశైలమున భిక్షావృత్తి మఠాధీశ్వరుఁ డగుముక్తిశాంతరాయనికి సంకితము గావించి యున్నాఁడు. శ్రీనాథమహాకవి శివరాత్రిమాహాత్మ్యము కృతిగాఁ జెప్పిన దీశాంతరాయనికే- కావున గౌరన శ్రీనాథు లిరువురు సమకాలికు లని మనకుఁ దెలియుచున్నది

గౌరనరచితగ్రంథములలో నింకను ముద్రింపఁదగినది లక్షణదీపిక; పరిషత్పుస్తకభాండాగారమునఁ బ్రతిగలదు- ఇది సంస్కృతిగ్రంథ మైనను ప్రాచీనాంధ్రచ్ఛందస్సులనుండి తెలుఁగుపద్యము లిం దుదాహరింపఁబడి యున్నవి- గౌరన నవగ్రహస్తవమును దెలుఁగునఁ జంపకోత్పలములతో రచియించి యున్నాఁడు- జగ్గన తనప్రబంధరత్నాకరమున దానినుండి రెండుపద్యము లుద్ధరించినాఁడు- ప్రబంధరత్నావళిలో వానినిఁ జూడన

గాను- శ్రీరంగమాహాత్మ్యమును, రత్నశాస్త్రమును రచియించినభైరవకవి యీతనిపుత్త్రుఁడా? ఈభైరవకవిపుత్త్రుఁడు మనుమంచిభట్టు హయలక్షణసారమును దెలుఁగున రచియించినవాఁడా? యనువిషయములు పీఠికయం దింకను బ్రస్తావింపఁదగి యున్నవి-

గౌరననవనాథచరిత్రము *శ్రీగిరిరచిత మగు పద్యకావ్యమునకు ద్విపదానువాదము. దీనిఁ గూర్చి గ్రంథకర్తయే గ్రంథావతారికలోఁ జెప్పినాఁడు. శ్రీగిరికవి, శ్రీరంగమాహాత్మ్యము, నవనాథచరిత్రము, శ్రీగిరిశశతకమును రచియించిన మహాకవి. ఈతనికృతు లేవియు నిపుడు లభించుట లేదు. పైవానిలో శ్రీరంగమాహాత్మ్యమునుండి నాలుగుపద్యములు పెరివత్తువారి యుదాహరణగ్రంథమునఁ గలవు- క్రీ. శ. 1420 సంవత్సరప్రాంతమున విలసిల్లిన మడికి సింగన సకలనీతిసమ్మతమున శ్రీగిరిశశతకమునుండి పద్యముల నుదాహరించినాఁడు. శ్రీగిరితండ్రి చెన్నమల్లు. ఈతఁడు శైవకవి- పీఠికాకారులు శ్రీరంగమాహాత్మ్యమును శ్రీగిరిశతకమును రచించిన శ్రీగిరికవి నవనాథచరిత్ర పద్యకావ్యమును రచించిన శ్రీగిరికవి యని యంగీకరింప లేదు- ప్రాచీనాంధ్రకవులలో మఱియొకశ్రీగిరి మనకుఁ దెలియవచ్చుట లేదు- మఱియు శైవుఁ డగుకవి శ్రీరంగమాహాత్మ్యమువంటి వైష్ణవగ్రంథమును వ్రాయునా? యని శంకించిరి- మనకు లభ్య మగుచున్న శ్రీరంగమాహాత్మ్యమును వ్రాసినభైరవుఁడు శైవుఁడు- నిరోష్ఠ్య సీతాకళ్యాణమును రచియించిన పిడుపర్తి బసవన శైవుఁడ. పరమభక్తాగ్రేసరుఁడై, విష్ణుభక్తిప్రతిపాదక మగు భాగవతము రచించిన పోతన శైవుఁడు. కావున శ్రీగిరియు నట్టివాఁడే కావచ్చును-మఱియుఁ బ్రబంధరత్నావళియం దుదాహృత మైన యీక్రిందిపద్యమును పీఠికాకారులు ప్రకటించి, యీపద్యము రామాయణకథకు సంబంధించినదిగా నున్నది యని వ్రాసినారు-

"సంతోషంబునఁ బొంది యేలె విమలస్వాంతున్ మహాదానవ
ధ్వాంతవ్యూహవిదారణోజ్జ్వలవివస్వంతుఁ యశఃపూరితా

---

* ఇతనిఁగూర్చి వ్యాసకర్త ధాత జ్యేష్ఠ భారతి (జూను 1936) యందుఁ బ్రకటించినవ్యాసమునుఁ జూడుఁడు- ప. అ.

శాంతున్ సాహసవంతు, నిర్భరజయాయత్తైకవిశ్రాంతు ధీ
మంతున్ భర్మనగేంద్ర కాంతుని హనూమంతున్ జయాత్యంతునిన్."

పై విధముగ శ్రీరాముఁడు హనుమంతుని బంటుగా నేలినట్లు భైర వకవి శ్రీరంగమాహాత్మ్యమున నీక్రిందిపద్యముగలదు:—

"చ. పరిచరుఁ గాఁగ నేలె నిరపాయచరిత్రుని శత్రుకానన
స్ఫురదురువీతిహోత్రుని సముజ్జ్వలమేరుసమానగాత్రునిం
బరమపవిత్రు సన్మునిసుపర్వతతిస్తుతిపాత్రుఁ గా మనో
హరఫలశేముషీకబళితాంబుజమిత్రుని వాయుపుత్రునిన్." ద్వి. ఆ. 359

ఈపద్య మప్పకవీయమునం దుదాహరింపఁబడి యున్నది. ఇది రామాయణకథకు సంబంధించినదే గాక శ్రీరంగమాహాత్మ్యమునకు సంబంధించినది. అందు ద్వితీయాశ్వాసమునఁ రామాయణకథ ప్రసక్తమైనది. హనుమంతునిఁ గూర్చిన ప్రత్యేకవర్ణన కట్టా వరదరాజకవి శ్రీరంగమాహాత్మ్యమున లేదు-కావున భైరవకవి శ్రీగిరినే యనుసరించుటస్పష్టము-కావునఁ బొలిపద్యము శ్రీగిరి శ్రీరంగమాహాత్మ్యములోనిదే యగుట స్పష్టము - ప్రాచీనాంధ్రవాఙ్మయమున మఱియొక శ్రీగిరి లభించునంతకు నితఁడు పురుషుఁ డొక్కఁడే యని చెప్పవలెను- తండ్రి నవనాథచరిత్రమును ద్విపదగా రచియింపఁ బుత్త్రుఁడు భైరవకవి యాలేని శ్రీరంగమాహాత్మ్యము ననుసరించి ప్రబంధము రచియించిన ట్లూహింపఁదగి యున్నది- శ్రీగిరి ప్రఖ్యాతాంధ్ర కవియని తెలియఁదగియున్నది-

ప్రాచీనాంధ్రద్విపదకావ్యములలో నవనాథచరిత్రమువంటిది భాషావాఙ్మయచరిత్రమున కెంతయేని యుపయోగించును - గౌరన ద్విపద రచనమునఁ బాల్కురికి సోమనాథు ననుసరించినాఁడు. సోమనాథునివలె ద్విపదలోఁ బ్రాసయతిఁ గూర్పనిష్టము లేనివాఁ డయ్యె (చూ. పీఠిక. 37 పుట) నవనాథచరిత్రమున నీక్రిందిచోటులఁ బ్రాసయతిఁ గూర్చినాఁడు-
పుట. 38* పొలుచు జవ్వాది లప్పలు సోఁకుముట్ట

*గ్రంథమున ద్విపదకుఁ బదిపంక్తులకైన సంఖ్యలేకుండుటచే పుటలనే యాకరములుగా గ్రహింపవలసివచ్చినది-

విరులరేకులును జుంజురువెండ్రుకలును

పుట. 200- జనకజఁ జెఱఁ గొన్నచనటిరాక్షసుని-

ఇచట-చెనఁటి, అనురూపమును గవి వ్రాసినచో, ప్రాసయతి-నేఁడు 'చెనఁటి' అను నెత్వరూపమే గాని 'చనఁటి' అని యత్వరూపము లేదు- అచ్చెరువు- అచ్చరువు మొదలగువానివలె దీని కంగీకరించిన నిది ప్రాసయతి కాఁజాలదు.

గౌరన వ్యావహారికపదములను బెక్కింటిని గ్రంథస్థము గావించి యున్నాఁడు. ఇందుఁ గొన్నిపదములు నిఘంటువులఁ జేరలేదు. వ్యవహారసిద్ధములగువాని నీతఁడు యతిస్థానముల నుపయోగించి వానికి గ్రాంథికతావస్థఁ గల్పించినాఁడు-

చాయనేర్చినరీతి సరసమై తనర

చాయింపవలె పూర్వశారీరి గాను.—ఇవి చేయనేర్చిన, చేయింపవలె ననుమాటలకు నుపయోగింపఁబడినవి. వ్యవహారమున 'చేసిచాయంగలవిఁన్నపము' లని యందుము.

"పరువడి నటమీఁద- పండ్రెండోయేట"-దీనికిఁ బ్రాచీనరూపము పండ్రెండగునేఁట, లేక పండ్రెడవునేఁట, తరువాతిరూపము పండ్రెడవయేఁట, పండ్రెండోయేట, పదహారో పదిహేడో, ఇత్యాదులయందు వ్యవహారమున 'అవు' లోపము-

ఒనరిస్తి మీఁకు, బ్రాహ్మలు, రుగ్మత మొదలగు శబ్దము లిట్లే కవి వాడినాఁడు- మహారాష్ట్రమునకు మహరాష్ట్ర మని,వాడుట శైవసంప్రదాయము.

వెలచుంటి- నిత్య తెసఁగు- చూడామణున్న- శంకణుమాత్రము, ఎల్లంను-మొదలగుసంధులనీకవివిశృంఖలముగా వాడినాఁడు-ఆవర్తనము, ఆవర్తమునకు; చంపలు-'చెంపలు' అనుశబ్దమునకు-(చంపలు చించి భుజంబులు చెండి) మొదలగుపదజాల మిందుఁ బ్రయుక్తమైనది- 'అనువుగా నాగార్జునఁడు చెప్పినట్లు' అని దుఃఖ్రాన కుత్వవిధానముఁ జెప్పక యత్వవిధానముఁ జెప్పినాఁడు ఇది ప్రాచీనసంప్రదాయము- కేవల ముచ్చారణ

ననుసరించి- ధృ-ద్రు మొదలైనవానికి యతిఁ గూర్చినాఁడు. గౌరన శైవకవిసంప్రదాయజ్ఞుఁడు, గావున, 'పుడమిరాసుఁడు' 'ప్రవిమలపోగులు' మొదలగుశబ్దములను యథేచ్ఛముగ వాడినాఁడు. పావురమునకు, పాయిరము- అనురూపాంతర మిందుఁ గలదు.

గౌరనలాక్షణికుఁడైన మహాకవి. నవనాథచరిత్ర, మంతకుమునుపున్నది, మహాప్రౌఢప్రబంధ మగుటచే ద్విపదలలో సర్వజనసులభ గ్రాహ్య మగురీతిని దీనిని రచియించుటచే గ్రంథము రసవంతము గావించిన వాఁడు.

పదములలో నిఘంటువులఁ జేరనివియుఁ, జేరినవానికిఁ గొన్ని ప్రాచీనప్రయోగములును నవనాథచరిత్రమునఁ గన్పట్టుచున్నవి.

1. అంతిస్తము=హృదయము.

నిను నిక్కముగ నిదానించి మోదైన
నంతస్త మెఱుఁగ ని న్నరయ నాతరమె
వింతి నీజాడ మెవ్విధమున నింక—పుట. 223.

అందే. మదిఁ ద మ్మెఱుంగనిమందబుద్ధులకు
నెదిరియంతస్తంబు నెఱుఁగుట దలఁప
జీకు దర్పణము వీక్షించినయట్లు—(పైపుటయే.)

శ్రీసూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువున 'అంతస్త' మనఁగా రహస్యమని కలదు- రహస్యమునకుఁ దావు హృదయమే గదా! వ్యవహారమున నుదారస్వభావము గలవారినిఁ గూర్చి చెప్పునపుడు 'వానిది చాలా గొప్ప యంతస్తు' అని చెప్పుదురు-('అంతస్తు' అనఁగా మేడ యంతస్తు గాదు)

2. అపసడి=అపనింద-

లోకు లెఱింగిన లోకంబులోన
నపసడి వచ్చును నమ్మరు పెంపు—195 పుట.

అచలించు=ఉత్సహించు-

అచటఁ జిత్రాంగియు నంగజుకేళి
కచలించుతనకోర్కె కా దని సుతుఁడు-

ఆహీకఁబులు=ఆహీకములు-

ఊహించవసీరాజ్య మొకగచ్ఛకాయ
ఆహీకంబులు పెట్టి, యక్షాలువార
వృద్ధి గొనంగుడు —153 పుట.

నిఘంటువుల 'ఆహాకము' అని కలదు- ఆయకము అని రూపాంతరము- 'కుదువఁబెట్టు' అని యర్థము- ఇచట- ఆహీకము అని యుండఁదగు- 'ఆహీపెట్టు'- అను క్రియ దీనికి సంబంధించినది గావలయును-'ఆహీపెట్టు' నిఘంటువులలో లేదు- ఆధిపెట్టు* అని కలదు-కుదువఁబెట్టు అనునర్థము గలదు- ఈశబ్దమునుఁగూర్చి పరిశోధనము జరుగుచున్నది. అవసడి, అచలింపులకుఁ కవి యఖండమతి నుంచినాఁడు.

నింట=వెల్లువ-

సురతంబులకు నింట- సొబగులపెంట

నింట యనునది నిట్ట యనుదానికి రూపాంతరముగా గ్రహియించి యున్నారు- నింట యనుపదము వ్యస్తముగా నిందుఁ బ్రయోగింపఁబడినది- తిక్కనవిరాటపర్వమున నుత్తరావివాహసందర్భమున—

గాఢసంస్పర్శభంగులు గలుగునట్టి
హావభావసముదయకృత్యంబుల నొదవి సౌఖ్య
రసము పెన్నింటఁ పొంగఁబారి గ్రమ్ముకొర—5.402.

ముద్రితప్రతులలో పెన్నిట్ట యని కలదు-పెన్నింట వ్రాతప్రతులలోఁగలదు- త్రిపురాంతకోదాహరణము- 'పెన్నింట' అని ప్రయోగము గలదు- 'నింట' యను పదము హలాదియే యనుటకు నెట్టిన యీ క్రింది ప్రయోగము తెలుపుచున్నది-

"అంటినఁ గందు మేనఁ బసనారెడుజవ్వనమున్ రసంబుపె
న్నింటలఁగూర్పు గామమును నిబ్బర మైనమదంబునై మనం"

హరి. 6 ఆశ్వాసము-173 పుట-

ఇది నిఘంటువులలో లేదు- 'నిండు' అనుధాతువునకుఁ గృదంత రూపము 'నింట' అనియు- పండు, పంట, మందు, మంట మొదలగు

*ఆహిపెట్టు- ప్రయోగము క్రీడాభిరామమునఁ గలదు-

వానివలె నేర్పడిన దనియుఁ దలఁపనగును. నిండు='పూర్తియగు'- పొంగి పొరలుట పూర్తియైనవెనుక నే గావున ను వెల్లువ యట్లగుటఁ బట్టియు దీని కీయర్థము వచ్చియుండును-

బరిసెనము=స్పర్శనము-

'తిరముగా దేవభూదేవసన్నిధిని, బరిసెనంబున దిబ్బవట్టింది గాని-'

ఈయర్థము నిఘంటువులలో లేదు- కిట్టెలుదొరవారి కన్నడనిఘంటువున బరిసెనము స్పర్శనమునకుఁ దద్భవ మని కలదు- ఇచట, కథాసందర్భమున నేరము చేసినవాఁ డానేరము తాను జేయలే దని యెట్లగాఁ గాలిన యినుమును స్పృశియించుట, అగ్నిఁద్రొక్కుట మొదలగుపనులు చేయవలసి యున్నట్లు రాజతోఁ జెప్పఁబట్టమునఁ గలదు. సత్యాసత్య పరీక్షణమునకై యిట్టివి జరుగుట సంప్రదాయసిద్ధమే.

పాదటి=అధముఁడు, నీచుఁడు-

తాపికాఁడైనపాదటిమందడీఁడు.

ఇచట, పాదతి యని యుండఁదగును-'తి' ప్రాసస్థానమున శివతత్వసారమునఁ గలదు-

"వెఱవక నీగుడిలోపల
గుఱుకొని యాలాపువెట్టుకొని యుండెనీపా
దటి జముదూతలు గుక్కఁ
గఱపింతురు మాటగట్టు కట్టి మహేశా.

23 పుట=289-పద్యము-(మా. లఘుటీక. పుట 43).

కట్టువర్గంబులు=కట్టుకొనుబట్టలు-

వేఁటాడఁ జయ్యన విచ్చేయు మనిన
మాటకు విలసిల్లు మనుజవల్లభుఁడు
వానికిఁ దనకట్టువర్గంబు నిచ్చి—35 పుట.

వ్యవహారములో 'మీాకిచ్చేయీపాటికట్టువర్గములు తప్పిపోతా యనా రమ్మన్నారు' అని కలదు-

గాతి- ఘాతిరూపాంతరము-కడుపు.

గాతికి నీరాక కలకాల మొల్ల—154 పుట.

వ్యవహారమున నీడిగాతి కొంతైనా చాలదు. పతారము - నగరు లోపలిభాగము- పటారము- అని శబ్దరత్నాకరమునఁ గలదు-

మఱియు- 'కోయిల- కోవెల- (విరహులమంట కోవిలగమిపెంట) పయ్యెద, పయ్యద-(అన్నిలవేణి పయ్యదవాయుదివిసి) మొన లగుశబ్దస్వ రూపములను దెలిసికొనుటకు నవనాథచరిత్ర యుపయుక్త మగుచున్నది- ఏతరితఁము, సుదకొమ్మలు- మొద లగు వాని కథునాతన గ్రంథములకన్న నిఘంటువులఁ బ్రాచీ మగునీగ్రంథప్రయోగముల నిచ్చుట సమంజసము- ఎచరించు, ఊలమాల గుడుచు, బొతల్లించు, అటి (అట్టిహూపాంతరము) పట్టకనదు రేయి మొన లగుశబ్దముల ప్రయోగమున కిది యొకటియే యాధారముగా నిఘంటుకారులు గ్రహించినారు-ఇందలిపదము లకారా దిగా నేర్పఱిచి, యర్థము,-సాధ్య మైనంతవఱకు వ్యుత్పత్తులు వ్రాసిన భా షాచరిత్ర మున కెంతయేని యుపయుక్తముగ నుండును.*

నవనాథచరిత్రమున, మనయాంధ్రదేశమున జనసామాన్యమున నెక్కుడుఁ వ్యాప్తిలో నున్న సారంగధరునిఁ గూర్చినకథ ప్రథమద్వితీయా శ్వాసములఁ గలదు- ఈకథ యాంధ్రదేశమునకు సంబంధించినది 'గా దని యు క్రీ. శ. 1656 సంవత్సరమున నుండిన యప్పకవి కల్పిత మనియుఁ బరిష్కర్తలు పీఠికలో విపులముగాఁ జర్చించి యున్నారు.

ఈ కథ యాంధ్రదేశమునకు సంబంధించినది గా దనియు, మాళ వదేశమున జరిగిన దనియు మున్నగువిషయములు నవనాథచరిత్ర యా ధారముగాఁ గొని బ్రహ్మశ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రులవారు పదునై దేండ్లక్రిందట సవిమర్శముగఁ బ్రకటించి యున్నారు- అప్పకవికి నూఱేం డ్లకు ముందీకథ ప్రచారములో నున్నట్లు రామకృష్ణయ్యగారు పీఠికలోఁ బ్రకటించిన దోనేరు కోనేరుకవి ద్విపద బాలభాగవతమునుండియే తెలి యుచున్నది- కావున (నాతఁడు) నిది కేవల మప్పకవి కల్పించినది గాక కొంత వాడుకకథను మార్పు చేసె నని యూహింపఁ దగి యున్నది- పీఠిక (23 పుట) లో నుద్ధృత మగు నంశమును బరిశీలింపఁగా దోనేరు కోనేరునాథుఁ డీకథను నాంధ్రదేశమునకు ముడివెట్టినవాఁడుగాఁ దోఁచు

*ఇట్టిపని వ్యాసకర్తయే పూనకొనుట యుక్త మని తలఁచుచున్నాము. ప. అ.

చున్నాఁడు- అతఁడు పశ్చిమచాళుక్యచక్రవర్తులను వర్ణించి, చాళుక్యుఁ డగుటచేతను నాంధ్రభారతకృతిభర్తయగు రాజరాజనరేంద్రుని (మాళవ దేశాధీశుఁ డితఁడే యని భావించి) తనగ్రంథమున వ్రాసినట్లు కనుపట్టు చున్నది-

సారంగధరుఁడు చౌరంగి యనుపేర సిద్ధుఁ డయ్యె నన్నవిషయ మీనవనాథచరితమునుండి కోనేరునాథకవి గ్రహించియుండును- సారంగధరచరిత్రమును క్రీ. శ. 1630 సంవత్సరప్రాంతమున రచియించిన చేమకూర వేంకటకవికి నవనాథచరిత్రమే యాధారమై యుండనోపును- కావున నాతఁడు రాజనరేంద్రుఁడు మాళవపతి యని చెప్పినాఁడు. అప్పకవి నన్నయభక్తితో నీసారంగధరునకు సంబంధము కల్పించి యుండును. ఇవి యన్నియుం బరిశోధింపఁ దగినవిషయములు- ప్రథమాంధ్రకవి యని వందలకొలఁది యేండ్లనుండి కీర్తింపఁబడుచున్న నన్నయతో సంబంధించినది గావున నీసారంగధరుని వృత్తాంతము మనమింకను బరిశీలింపఁదగినదియే.

నవనాథచరిత్రముకథ మహారాష్ట్రదేశమునకు సంబంధించినది. ఈనవసిద్ధులఁ గూర్చిన చారిత్రకవిషయప్రశంస పీఠికయందుఁగానరాము- ఇందు- మీననాథుఁడు, చౌరంగి (సారంగధరుఁడు) గోరక్షుఁడు, మేఘనాథుఁడు, విరూపాక్షుఁడు, నాగార్జునుఁడు, ఖణికుఁడు, వ్యాళి, గోరక్షుఁడు ననువారిచరిత్రములు గలవు- ఇందు, చౌరంగి (సారంగధరుని) తండ్రి. రాజనరేంద్రుఁ డేలినమాంధాతపురము నేఁడు నర్మదానదీతీరమునఁ గలదు. అచ్చట సిద్ధేశ్వరాలయము గలదు- నాగార్జునుఁడు సుప్రసిద్ధ బౌద్ధాచార్యుఁ డగు నాగార్జునుఁడు గాక యాపేరుగలవాఁ డగునో కాఁడో పరిశీలింపఁదగినది- సిద్ధనాగార్జునతంత్ర మనుపేరు గలగ్రంథము రసవాదమునుఁ గూర్చినది గలదు. ఇందు, పంచమాశ్వాసమున నీరసవాదప్రశంస గలదు- ఈనాగార్జునుఁడు మీన(మత్స్యేంద్ర)నాథుని శిష్యుఁ డని నవనాథచరిత్రమునఁ గలదు- మీననాథుని కాలము క్రీ. శ. 1100 సంవత్సరప్రాంతము కాఁ దగును. క్రీ. శ. 1275-1296 ప్రాంతముల విలసిల్లిన జ్ఞాననాథుఁడు తన 'దీపిక' యనుగ్రంథమున గురుపరంపరనిట్లు తెలుపుకొనినాఁడు.

ఆదినాథుఁడు, మత్స్యేంద్రనాథుఁడు, గోరక్షనాథుఁడు, గగననాథుఁడు- నివృత్తినాథుఁడు, జ్ఞాననాథుఁడు. జ్ఞాననాథుఁడు క్రీ. శ. 1276 ప్రాంతమువాఁ డగుటచే మత్స్యేంద్రనాథుఁ డంతకుముందు నూఱేండ్లవాఁడు కాఁ దగును.- అతనిశిష్యుఁడు నాగార్జునుఁడు క్రైస్తవశతాబ్దారంభమున విలసిల్లిన యాపేరు గలసుప్రసిద్ధబౌద్ధాచార్యుఁడుగాక వే అని యూహింపఁదగియున్నది. ఈసంప్రదాయమునకు మహారాష్ట్రమున నాథకథీయ మని పేరు-

ఇం దల్లమప్రభువు గోరక్షకుని సమకాలికుఁ డని కలదు- అల్లమప్రభువు, క్రీ. శ. 1160 సంవత్సరమున విలసిల్లిన వీరశైవమతసంస్థాపకుఁ డగు బసవనసమకాలికుఁడు- గోరక్షుఁడు మీననాథుని శిష్యుఁడుగదా? దీనినను సరించినను మీననాథుఁడు క్రీ. శ. 1100 సంవత్సరప్రాంతము వాఁ డని తెలియుచున్నది- చారిత్రకము నీకీతి నవనాథచరిత్రము పరిశీలింపఁదగును.

గౌరన తనకాలమునాఁటి మెఱుఁగుల వేషములు - పురోహితుని వేషములు- పురోహితునికృత్యములు- భోజనసంభారములు- బ్రాహ్మణులయింటిపేరులు, పేరులు, శకునోగములు- మొదలగువానిని విపులముగ వర్ణించి యున్నాఁడు- విమర్శకులు శ్రద్ధతోఁ బఠింతురుగాత!

నిడదవోలు వేంకటరావు. బి. ఏ.

బహుధాన్య.

— శ్రీ మత్తిరుమల పెద్దింటి రాఘవాచార్యులుగారు, కాకినాడ. —

సీ. అన్నమో రామచంద్రా యను మర్త్యబా
ధలఁ దీర్ప వడి బహుధాన్య వగుమ
నీశ్వరుఁ డిగఁ ద్రాక్షి యిక్కట్లు పెకలింపఁ
గా బహుధాన్యవై గణనమొందు
సూరులసుఖశక్తి శోభిల్లఁ గళ్యాణ
దాయిని వగు బహుధాన్య మొంది
పూర్వోత్తరపరీక్షఁ బుస్తకాదృతి లేక
బహుధాన్య తెరియించి పటుత చూపు
నీయుగాది పూర్వము బుధనిహితవార
మై మఱువుఁగాంచె శుక్రాప్తి నాఁడి యిప్డు
భయ మొదవకుండఁగఁ బరార్థపరతను బలి
సాహసంబును జూపుము సమయనిష్ఠ.

మ. త్రిజగన్మోహనసస్యయుక్తఘనధాత్రీరాజముల్ పెంపుచన్
విజయాకాంక్షిని శేషమానధనులన్ వేవేగమే లేపుచున్
యజమానా! బహుధాన్యమా! తమసువృత్తాదు ల్వెలింబుచ్చుచున్
గజధాత్రీపతిమంత్రు లట్ల ప్రజఁ జక్కం బెట్టఁగా నొప్పుమా !

మ. రమలం జూపుమ గేస్తులం దనరి సద్రోచీయుగాద్యావళిన్
వచియింప స్వరవృత్తి కర్షకకవివ్రాతంబు పూజింపఁగా
విచలద్వేగపరీతవై వెలయు మర్వి స్నివు ధాన్యంబుల
న్నచలార్యాఖిలమందు రాసు లిడి సర్వాశాకృతిం జూపుమా !

గీ. సర్వసామాన్య మగుపట్టిచలము ద్రుంచి
చక్రకరతుకఘటికారసరణి నున్న
కులమత ప్రపంచంబు దుష్టులత మాపి
మాన్య! మంగళ మిడు బహుధాన్యవర్ష !

జయదేవకవి—అష్టపదులు.

వింజమూరి వరాహనరసింహాచార్యులుగారు.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక, ఈశ్వర మార్గశిర పుష్యమాసముల
సంచికయందలి నావ్యాసమును గూర్చి మహారాజశ్రీ శ్రీ ఉయ్యూరి
రాజాగారగు శ్రీ వేంకటాద్రి అప్పారావు బహద్దరుగారు తమయానం
దమును బ్రకటించి తెలిపినందులకుఁ గృతజ్ఞుఁడను. శ్రీవారు జయదేవ
కృతాష్టపదుల నాంధ్రీకరించిన కవులఁగూర్చి పేర్కొన లేదని తెలిపిరి.
నావ్యాసము దాయాయంశములకుఁ దావు గలుగకపోవుటచే నా
ప్రశంస వదలితిని. శ్రీవారు రచించిన యాంధ్రగీతగోవిందము చూచు
టకు నాకును ముదావహము. వారు తీసికొనిన రాగములు తాళములు
నిప్పుడనుసరణీయములు గాఁ గాక, పూర్వపు కవుల మతము ననుస
రించి యున్నయవి. దక్షిణమున శ్రీజయదేవకవియష్టపదులను గానము
సేయురాగములు తాళములు నావ్యాసమునఁ దెలిపియుంటిని. ఆంధ్ర
లోకము వీరి తెనుఁగుటష్టపదులను బాడునప్పు డిప్పుడు వాడుకలో
నున్న జయదేవుని యష్టపదుల రీతిఁ బాడిన బాగుగా నుండు నని నా
తలంపు.

నావ్యాసమునందు సూచించిన తత్త్వార్థము నా తెలియురీతి విపు
లముగా వ్రాయుట కుద్యుక్తుఁడనై యున్నాఁడను. ప్రాజ్ఞులు తోడ్పడఁ
బ్రార్థితులు. శ్రీవారును దమ కేమైనఁ దత్త్వవిషయములను సంగ్రహించి
యుండిరేని దయతోఁ దెలుప వేఁడుచున్నాఁడను.

ప్రాస్తావిక శ్లోకములు.

— కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు —

శ్లో. వందేతాం భారతీం దేవీం సారస్వతనికేతనామ్
కాకినాడపురారాధ్యాం నూత్నసంస్కారశోభితామ్.

శ్లో. సారస్వతసమాజేస్మిన్ సభ్యా భేదవివర్జితాః
ఏవం ప్రేమకలాబద్ధా విహరంతి పృథ క్పృథక్.

శ్లో. పాణౌ పేకాం ఏసు చయవరాం జ్ఞానవిజ్ఞానదాత్రీం
బాహౌ బాటుం ఘనపిడియుతాం బంతిహంత్రీం సురంధ్రామ్
హస్తే సుకార్యం పొడుగుకలితాం బల్లబాలుం నయంతీం
చేతో గ్లాసుం మధురసకలాం మానసం హ్లాదయంతీమ్.

శ్లో. వక్త్రే చుట్టాం బహుపొగయుతాం పీటిహంత్రాభిరామాం
తాలాఖిల్లీం జరదరజసం స్లోకుపత్రాంతహృద్యాం
ఘ్రాణే నస్యం చిటికపుటికాభాసమానం ప్రశస్యం
ధృత్వా నిత్యం విహరతి ముదా సాహితీసంఘసభ్యః.

శ్లో. పాయాద్వో భగవా న్నిత్య మకలంకదయానిధిః
భ్రాతృభావధనారోగ్యం దత్వా సంతానసంపదః.

ఓం తత్సత్.

గ్రంథపరిచయము.

1. చిత్రవిద్యాధరము— గ్రంథకర్త బ్ర. శ్రీ. జయంతి పట్టాభిరామ శాస్త్రిగారు. దీని మూలకథ కథాసరిత్సాగరములోనిది. ఇటీవల నాగానందాదుల నిది ప్రసిద్ధమైనది. విద్యాధరచక్రవర్తియగు జీమూతవాహనుఁడిందుఁ గథానాయకుఁడు. శాస్త్రులవారు మూలకథంగొని నవలాపద్ధతిని శశాపూర్ణోదయమువలెఁ జమత్కరించి పద్యములుగా రచియించి చిత్రవిద్యాధరమని పేరిడిరి. ఆఱాశ్వాసములు, 240పుటలు. శాస్త్రిగా రుభయభాషాపండితులు, వ్యాకరణశాస్త్రప్రవీణులయ్యు, ముఖ్యముగా-అకుండి వ్యాసమూర్తిదేశికులశిష్యులయ్యును రేఫద్వయమునైఁ బ్రీతి నంగీకరించుట యఱసున్నల గమనింపకుంటుం గని విచారించుచున్నారము. అర్థవివరణమునకై తోడ్పడు నీరెంటి నసడ్డ చేయుటయేల. ఉభయభాషా కుశల కవి యేమూలననుకొనును. విరాగియుఁ ద్యాగశీలుఁడు నగువానికథకు శృంగారాది రసములుత్పాదింప సుమతికథను గల్పించి గ్రంథమును బెంపుఁ గలిగినవారు చేతియభ్యాసమున వానియంతన యవివచ్చిపడు రేఫద్వయాదులను విడనాడి పాఠకులకుఁ గొంత యసంతృప్తిని గలిగించినారు. పూర్వప్రబంధలక్షణము లన్నియు ననుకరించిన శాస్త్రిగా రేలకో వీనిని వదలిరి ? విద్వదభిప్రాయములోఁ గూడ నీలోపము చూపింపఁబడినది.

ఈకృతిని జమీందారు లగు మ. రా. శ్రీ బీరవోలు రామచంద్రారెడ్డిగారికంకితము చేసియున్నారు. ఈజమీందారుల వంశము గ్రంథారంభమున విరివిగ వర్ణింపఁబడినది.

శా. ఆకృష్ణాతట మానిజాంధరణి మధ్యంబుందు ధాత్రీధవా
నీకంబుం బఁకింతు వారు కవితానిర్ణిద్రధారాగతో
ద్రేకస్ఫూర్తిని గాంచి మెచ్చి వినయాతివ్యక్తపుష్పాంజలుల్
నాకుం గానుకగా నొనర్తురు సముల్లాసంబు దీపింపఁగన్.

అని స్వయముగాఁ దమ సామర్థ్యమును జెప్పుకొనినారు. దీని వెల ౧—౮—౧. అమలాపురములో అడ్డాల కృష్ణమ్మగారియొద్దను నైజాములో దేశాయి ఆత్మకూరు కాట్రేపల్లి వీరరాఘవయ్యగారియొద్దను గావలసినవారికి దొరకును.

2. శబరి—ఇదియును బ్రై. బ్ర. పట్టాభిరామశాస్త్రులువారిచే రచియింపఁబడినదే. అయిదంకములు. భక్తిరసప్రధానమైనది. శబరి చిరకాలము నిర్గుణబ్రహ్మోపాసనముచేసి కృతార్థురాలు గానేరక మతంగమహాముని యుపదేశమున సగుణాత్మకబ్రహ్మస్వరూపుం డగు శ్రీరాము నుపాసించివైకుంఠప్రాప్తి నొందిన ట్లిందు వర్ణింపఁబడినది. దీనివెల రు ౦-౧౨-౦. ఈ నాటకమును చిత్రవిద్యాధరము దొరకు చోటనే దొరకును.

3. రకారాదిరామసహస్రనామస్తోత్రమ్. బ్రహ్మయామిళాంతర్గతమగు దీనిని శ్రీ పాటమళ్ల కృష్ణంరాజుగారు ప్రకటించిరి. సంస్కృతము ౧౮ వ శ్లోకమునుండి ౧౭౦ శ్లోకము చివరవఱకు రకారాదిరామసహస్రనామములు. లోకానుగ్రహకాంక్షచే నుమామహేశ్వరులు సంవాదరూపమున వ్యక్తపఱిచినది. భక్తులు దీనిని దప్పక కలిగింపందగును. ఇంకొక ప్రతినిగాంచి యందందుఁ గల ప్రమాదములను సవరించి ప్రకటింపవలసినది. ద్వితీయముద్రణమున సవరింపఁగోరుచున్నారము. తూర్పుగోదావరిజిల్లా, పిఠాపురముపోస్టు, చంద్రమపాలెములో- ప్రకాశకులయొద్ద దొరకును. వెల ౧ అణా.

4. ఆంధ్రగీతగోవిందము—రచయిత శ్రీరాజా వేంకటాద్రి అప్పారావుబహద్దరువారు (ఉయ్యూరు సంస్థానాధీశులు). ఇరువదినాలుగష్టపదులకును పద్యములు, పదములును రచియించిరి.

చ. కువలయపీడమన్ గజము కుంభము లొత్తుచు పోరువేళ తా
　ప్రవిమలరాధికాస్తన శుభస్మృతిమై క్షణమే చెమర్చి కన్
　దివియుచు మాయ కంసముఖవీరులు చూచియు ఓడెనో డెమా
　ధవుఁడను గెలిసంభ్రమము దార్చెఁగృష్ణు డొసంగుమోదముల్.
　　　　　　　　　　(దశమసర్గాంతిమపద్యము.)

తుద నాంధ్రరచనాప్రశంస యని పదేడుపద్యములఁ జేర్చిరి. వానిలో-

"గీ. పీఠపురిమహారాజులు "భేషు" యనిరి
　వారికొమరులు యువరాజు "వహవ" యనిరి

సోదరులు మఱందండును "షోకె" యనిరి
సతియు హితులును పెద్దలు "సరియె" యనిరి".

అను పద్యము కలదు. దీనిని వినిన కలువు రామోదించి రనుట యాశ్చర్యము గారాదు. తెనిఁగింపు సరిగా నుండనిండు, భేద మందండుఁ గలుగనిండు, వేఱుగా దీనినిమాత్రము చదువునపు డుత్సాహము కలుగక మానదు. రాజ్యకార్యభారమగ్నులయ్యు శ్రీవారిట్టి యనేక కావ్యముల నపుడపుడు రచించి లోకోపకార మొనర్చుచుండుట ప్రశంసార్హము.

౫. జవాహర్లాలు వ్యాసములు.

గ్రంథకర్త: కొమాండూరి శఠకోపాచార్యులుగారు ఎం. ఏ., బి. యల్. కాకినాడ.

గ్రంథకర్త లిదివఱలో సుప్రసిద్ధులగు వెల్సుగారి గ్రంథము జగత్కథ నాంధ్రీకరించియు, తాతాచరిత్రము, నెహ్రూచరిత్రమును రచించియు, నాంధ్రులకుఁ బరిచితులు. వీరి స్వదేశాభిమానము, భాషాభిమానమును వీరిని బురికొల్పి తిరుగనీ గ్రంథమును రచింపఁజేసినవి. నేఁటి రాజకీయరంగమున సుప్రసిద్ధహైందవనాయకులును, కాంగ్రెసు ప్రెసిడెంటు నగు జవాహర్లాలుగారి యుపన్యాసములు, వ్యాసములు ముఖ్యములగు వానిని సంగ్రహించి యాంధ్రీకరించి యాంధ్రుల కృతజ్ఞతకుఁ బాత్రులయిరి. మూలమును జదివినపాఠకులు వీరి పరిశ్రమమును గుర్తింపక మానరు. జవాహర్లాలుగారి యాంగ్లభాష ననువదించుట కష్టసాధ్యము. అట్టి సందర్భమున నీ గ్రంథము రచించుటచే గ్రంథకర్తలు ప్రశంసనీయులు. ఈగ్రంథమున భాషాసమస్య (The problem of language) అను వ్యాసము ముఖ్యమైన వానిలో నొకటి.

హిందూస్థానీభాషను మనదేశమునందు ముఖ్యభాషగ నంగీకరింపవలయు నని వీరియభిప్రాయము. హిందీ, ఉర్దూ విద్యలను రెంటిని నంగీకరించిరి. జాతీయైక్యతకొఱకు దాక్షిణాత్యులు దమభాషలలో నేదేని యొక దానిని సామాన్యభాషగా నంగీకరింపవలయునని వీరు సూచించిరి. విద్యా

విధానమున స్వభాషయే ముఖ్య మనియు, నాభాషయందే కళాశాలల వఱకును విద్యను బోధింపవలయు ననియు వీరు హెచ్చరించుచున్నారు. విదేశీయభాషలను నిర్బంధముగ నేర్పరా దనియు, సన్నిభాషలనుండియు వివిధగ్రంథములను సేకరించి, మనభాషల భాషాంతరీకరణ మొనర్పవల యుననియు వీరు వ్రాసియున్నారు. 'మనసాహిత్యము' అను చివరివ్యా సమున నేయేవిషయములలో మనసాహిత్యము వృద్ధిని గాంచవలయునో వీరు సూచించిరి. వీరి కాంగ్రెసు ఉపన్యాసములు, మన గమ్యము, (Whither India) మున్నగువ్యాసములును గలవు. వెల 6 అణాలు. గ్రంథకర్తయొద్ద దొరకును.

6. సుభాష్ చంద్రబోసు జీవితము ఉపన్యాసములు.

ఇదియు శ్రీ కొమాండూరి శఠకోపాచార్యులుగారిచే రచియింపఁ బడినదే. 1938 సంవత్సరము హరిపురకాంగ్రెసున కధ్యక్షుఁడైన బోసు గారి జీవితచరితమును బెక్కుగ్రంథములనుండియును, వార్తాపత్రికలనుండి యు గ్రహించి శ్రమపడి గ్రంథకర్త లీ గ్రంథమును రచించిరి. హరిపురమున వీ రిచ్చినయుపన్యాసమునుకూడఁ జేర్చిరి. ఇట్టి గ్రంథము లాంధ్రమున నిం కను రచింపఁబడవలయును. ఆంధ్రయువకుల హృదయమున స్వదేశభాషా భిమానము నుద్రేకించుట కిట్టి జీవితచరిత్రములు ముఖ్యములు. ప్రపంచ మున విఖ్యాతినొందిన మహాపురుషుల జీవితచరిత్రకథమునసే యున్నతా దర్శములు మనకుఁ గలుగుచున్నవి. గ్రంథకర్త లింకను దమశక్తిని వినియో గించి యితోధికముగ దేశసేవయు, భాషాసేవయు నొనర్తురుగాక యని కోరుచున్నాము.	గ్రంథకర్తలకు వ్రాయవలయును.

7. సాహిత్యకల.

సాహిత్యవిశారద శ్రీ కాశీభట్ల సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారిచే రచింపఁ బడినది. వీ రిదివఱలో శ్రీరామవిజయమున రెండుకాండలను, శ్రావణ విజయము, సుకృతవిజయమునను నుపాఖ్యానములను రచించిరి. ఈనూ తనగ్రంథమునఁ బ్రథమభాగమున సాహిత్యనిర్వచన మొనర్చి ద్వితీయమున

నాధునికాంధ్రసారస్వతమున నెట్టి నీతిబాహ్యములును, నర్థశూన్యములునగు రచనములు వెలువడుచున్నవో వీరు సూచించియున్నారు. సంగీతసాహిత్యములకుఁ గల పరస్పరసంబంధము సూచింపఁబడినది. ఉత్తమసాహిత్యమునకువలయు విషయములు పెక్కులు వివరింపఁబడినవి. గ్రంథాంతమున వీ రిచ్చిన గద్యపద్యభాగములఁ గాంచినచో నాధునికసారస్వత మెట్టిదుర్దశ గాంచుచున్నదో వ్యక్తమగును. శాస్త్రిగారి కలమాయాతావుల నిశితఖడ్గసాదృశ్యమును గాంచినది. సాహిత్యాభివృద్ధిని గోరినచో నిట్టి విమర్శనములు నావశ్యకములే. దీనినిబట్టి శ్రీ శాస్త్రిగారికి నవ్యసాహిత్య మనినఁ గిట్ట దనుట పొరపాటు. అందును నుత్తమకవిత యందందుఁ గలదని వీరి యాశయము. కాని దోషములఁ జూచినకొలఁది, నీతిబాహ్యమున రచింపఁబడిన వ్రాఁతలఁగనినకొలఁది వీరి హృదయావేదన యీ గ్రంథరూపమును దాల్చినది. ఆధునికకవిమిత్రు లిందలి విషయముల సద్భావమున గ్రహింతురుగాక. కావ్యము నీతిబోధకముగ నుండవలయునా యనువిషయమున- ప్రాచ్యపాశ్చాత్యులకు నభిప్రాయభేదము కలదు. హైందవసారస్వతముల నీపద్ధతి పాశ్చాత్యసారస్వతసంఘట్టనము వలనఁ గలిగినది. సాహిత్యమున నీతి, యున్నతాదర్శము లుండవలయుననియే ప్రాచీనభారతీయుల యభిప్రాయము. నేఁటిభాషయం దర్థముకాని విచిత్రవర్ణనములతోడను, పదజాలముతోడను రాజిలుచున్నదని గ్రంథకర్తలు వ్రాసిరి. కవిత కనుకరణము మాత్రము ప్రధానము కాదు. పాశ్చాత్యభాషలనుండి మనభాషల వివిధవిషయములను గ్రహించు టుచితము కాని యందలిదోషములను గైకొనరాదు. ఈగ్రంథము శ్రీజయపురాధీశ్వరుల కంకితము.

వెల ౮ అణాలు. గ్రంథకర్తలకు, కాకినాడ వ్రాయవలయును.

---

౭౦. అఙ్గుళ్యగ్రం తేనై వాఙ్గుళ్యగ్రేణ స్పృశ్యతే.

చిటికెనవ్రేలు కొన తన్నుఁ దాను ముట్టుకొనలేదు "A man cannot mount his own shoulder" అను నింగ్లీషుసామెత కిది సరిగా నున్నది. "The edge of a sword cannot cut itself." అనునది కూడ నిట్టిదే.

ఇది న్యాయవార్తికతాత్పర్య టీకలో నున్నది. ౧౬౬ పుట— "యథాఙ్గుళ్యగ్రం తేనైవాఙ్గుళ్యగ్రేణ స్పృశ్యతే. ఏవం జ్ఞానం న తేనైవ జ్ఞానేన గ్రహీతుం శక్యతే".

౭౧. అఙ్గుళ్యగ్రే హస్తియూథశత మస్తి.

వ్రేలికొనను వందలకొలఁది యేనుఁగుగుంపు లున్నవి. ఇది యొక దుర్ఘటకార్యమును దెలుపును. చిత్సుఖి—అధ్యాయము-3 ౨.

ఉక్తం చైత దమ్బకేన—"యదాప్తోఽపి కస్మై చిదుపదిశతి నత్వయానను భూతార్థవిషయం వాక్యం ప్రయోక్తవ్యం" యథాఽఙ్గుళ్యగ్రే హస్తియూథశత మాస్త ఇతి."

౭౨. శ్లో. అత్యన్తబలవన్తోపి పౌరజానపదా జనాః
దుర్బలై రపి బాధ్యన్తే పురుషైః పార్థివాశ్రితైః

పౌరజానపదులు బలవంతు లైనను రాజాశ్రయణము గల దుర్బలులచే బాధింపఁ బడుచున్నారు.

"యత్ర నిర్బలే నాపి ప్రబలసహాయేన ప్రబలో బాధ్యతే తత్ర "అత్యన్తబలవన్తోపి పౌరజానపదా జనాః దుర్బలై రపి బాధ్యన్తే పురుషైః పార్థివాశ్రితైః." అని మీమాంసాన్యాయప్రకాశికలో నున్నది.

౭3. మరణాయ గృహీతోఽజ్గచ్ఛేదం స్వీకరోతి.

వధకుఁ బట్టుకొనఁబడినవాఁ డంగచ్ఛేదమున కొప్పుకొనును. ఈ న్యాయము బోధిచర్యావతారము (౭-౭3) లో నున్నది. "మారణీయః కరం ఛిత్వా ముక్తశ్చేత్తి మభద్రకమ్ మనుష్య దుఃఖై ర్నరకాన్ముక్తశ్చేత్తి మభద్రకమ్."

౭౮. మాలతీగన్ధగుణవిన్న దర్భే రమతే హ్యళిః.

మాలతీకుసుమగంధము నెఱింగిన తుమ్మెద దర్భయందుఁ బ్రీతి కలది కాదు. ఇది ఉపమితిభావప్రపంచకథయం దు(౧౦౩౧)న్నది.

" అతఏవాగమజ్ఞస్య యా క్రియా సా క్రియోచ్యతే
ఆగమజ్ఞోపి యస్తస్యాం యథా శక్త్యా ప్రవర్తతే
చింతామణి స్వరూపజ్ఞో దారిద్ర్యోపహతో నహి
తత్రావ్యుపాయవైచిత్ర్యే స్త్యస్యత్ర ప్రవర్తతే
నచాసౌ తత్స్వరూపజ్ఞో యోన్యత్రాపి ప్రవర్తతే
మాలతీగన్ధగుణవిన్నదర్భే రమతే హ్యళిః".

౭౯. మాషరాశిప్రవిష్టమషీన్యాయము.

మినుములకుప్పలోనున్న మసి-రెండును నల్లగానుండుటచే గావున రెండింటికి భేదము తెలియదు. ఇది శూద్రకుని మృచ్ఛకటికనాటకము (౮౦ పుట) లో నున్నది. "భావబలన త్యన్ధకారే మాషరాశిప్రవిష్టేవ మషీగుటికా దృశ్యమానైవ ప్రణష్టా వసంతసేనా"

ఉదయనునికిరణావళిలో (౭౫ వ పుట) న తు మాషరాశి ప్రవిష్టమషీ వస్తుప్రకాశసమాహారా స్నేత్యతే".

౭౬. మిథిలాయాం ప్రదీప్తాయాం నమే కిఞ్చిత్ప్రదహ్యతే.

మిథిలాపురము గాలిపోవుచున్నను నాది యేమియుఁగాలిపోలేదు.

ఇది శాంతిపర్వము (౧౭౮వ) అధ్యాయములో—"అనన్తం బత మే విత్తం యస్యమే నాస్తి కిఞ్చన, మిథిలాయాం ప్రదీప్తాయాం నమే కిఞ్చిత్ప్రదహ్యతే"—శంకరాచార్యుల బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో (౧-౪-౧౫) నున్న " న హాస్యకర్మక్షీయతే " అను వాక్య వ్యాఖ్యానములో నీవాక్య ముదాహరింపఁ బడినది. " న హాస్యకర్మక్షీయతే కర్మాభావాదే వేతి నిత్యానువాదః యథా నిమమః కర్మక్షయలక్షణా సంసారదుఃఖం సన్తతమేవ నతథా తదస్య విద్యత ఇత్యర్థః "మిథిలాయాం ప్రదీప్తాయాం న మే దహ్యతి కిఞ్చనేతి యద్వత్" ఖండనఖండఖాద్యమందును గూడ నీవాక్యమే చెప్పఁబడినయది. "తథాహి మిథిలానాథో మునుత్సుస్సర్వమః పురా, అహేదం మిథిలాదాహే నమే కిఞ్చనదహ్యతే".

౭౭. ముణ్డితముణ్డో నక్షత్రాన్వేషణమ్.

క్షౌరము చేయించుకొన్నపిదప నేటినక్షత్రము క్షౌరమునకు మంచి దగునా కాదా యని యడుగుట. ఇది న్యాయమంజరి ౧౭౧వ పుటలో నున్నది "యత్పునః కాలాన్తరే తన్నిశ్చయకరణే దూషణ మితరేతరాశ్రయత్వం వా ముణ్డితశిరో నక్షత్రాన్వేషణవ ద్వైయర్థ్యం వేతి వర్ణితం తత్ర దృష్టే విషయే ప్రామాణ్యనిశ్చయ పూర్వికాయాః ప్రవృత్తే రభ్యుపగమా న్నేతరేతరాశ్రయం చక్రకం వా" "న హి వివాహానన్తరం వరపరీక్షా క్రియతే"—"కృతే కార్యే కిం ముహూర్త ప్రశ్నేన" అను నీ రెండును దీనితో సమానముగా నున్నవి.

౭౮. మూషాసిక్తతామ్రన్యాయము.

కరఁగించి మూసలోఁ బోసిన రాగి-"చక్షురాది ద్వారా బహిర్నిస్సృత స్యాన్తఃకరణస్య మూషాసిక్తతామ్రన్యాయేన విషయాకారతా భవతి. తదుక్తం భగవత్పాదైః—

శ్లో. మూషాసిక్తం యథా తామ్రం తన్నిభం జాయతే తథా
రూపాదీ న్వ్యాప్నువచ్చిత్తం తన్నిభం దృశ్యతే ధ్రువ-మితి.

శంకరాచార్యులవారి యుపదేశసాహస్రి ౧౪-౩. ఈ న్యాయము బ్రహ్మసూత్రభాష్యమందుఁ (౧-౧-౧౨) గూడనున్నది. "మూషానిషిక్తద్రుత తామ్రాది ప్రతిమావత్"

౭౯. మూషికభక్షితబీజాదా వఙ్కురాదిప్రార్థనా.

ఎలుక కొఱికిన గింజలనుండి మొలకలు పుట్టవలె నని కోరుట

ఇది సర్వదర్శనసంగ్రహములో బౌద్ధదర్శనమం దున్నది. "ద్వితీయే స్థాయిత్వవృత్త్యాశా మూషికభక్షితబీజాదా వఙ్కురాది జననప్రార్థనా మనుహరేత్"

౮౦. మృతం డుణ్డుభ మాసాద్య కాకోపి గరుడాయతే.

చచ్చిన క్షుద్రసర్పమును బట్టుకొని కాకియూడ గరుడునివలె నగును. ఇది బోధిచర్యావతారములో ౭-౭౨ మొదటి యర్ధశ్లోకము "ఆపదాబాధతేఽల్పాపి మనో మే యది దుర్బలమ్"

౮౧. యః కారయతి స కరోత్యేవ.

ఒకనిచే నొకపని చేయించువాఁ డాపనిని జేయువాఁడే.

శంకరాచార్యులు ముండకోపనిషత్తును వివరించుచు నిట్లు వ్రాయుచున్నారు. "ఏవ మేకే నాపి పిబతా ద్వా పిబంతా వుచ్యేతే జీవస్తా వత్పిబ తీశ్వర స్తు పాయయతి పాయయ న్నపి పిబ తీ త్యుచ్యతే పాచయిత ర్యపి పక్తృత్వప్రసిద్ధిదర్శనాత్."

౮౨. య త్కృతకం త దనిత్యమ్.

ఎద్ది కృత్రిమమో యది యనిత్యము. అనఁగా నెద్ది యాది కలదో యది యంతము కలది. కాని నైయాయికుల ప్రధ్వంసాభావమునకు మాత్ర మాది కలదు గాని యంతము లేదు. ఈన్యాయము న్యాయబిందువు ౧౦౭ పుటలో నున్నది. "అతో య త్కృతకం తదనిత్య మిత్యాది న్యాయానుసారే ణానిత్యత్వాదికం మోక్షస్య ప్రాప్నోతి."

౮౩. య దశ్వేన హృతం పురా త త్పశ్చా ద్గర్దభః కేనోపాయేన ప్రాప్తుం శక్నుయాత్.

మొదట గుఱ్ఱముచేఁ దీసికొని వెళ్లఁబడిన దానిని గాడిద యే యుపాయముచే నతిక్రమింపఁ గలదు. దీనిని తంత్రవార్తికమునుండి తీసి గ్రంథకర్తలు న్యాయమంజరియం దుంచిరి. (౨౦౨ పుట) ఇది శ్రుతిస్మృతిప్రామాణ్యతారతమ్యవిమర్శయందు వినియుక్తమైనది. ఈవిషయము తంత్రవార్తికములో వాక్యద్వయముచే జర్చింపఁబడినది.

౧. న చ శ్రుతిజనితప్రత్యయస్య స్మృతిజనితో బాధకత్వం ప్రతిపద్యతే, స్మార్తస్య బాధక శ్శ్రౌతో బలవత్త్వా త్ప్రతీయతే। ప్రత్యక్షే చానుమానే చ ప్రాగేత ద్వ్యవధారితమ్.

౨. యో హి ప్రథమం శ్రుతి మశ్రుత్వా స్మృతి మేవైకాం పశ్యతి త స్యాప్రతిహతస్మృత్యనుమానే వృత్తేఽన పశ్చా చ్ఛ్రుతిరు శ్వ ణాపి శ్రుతి స్సాన్య త్ప్రతిబంధికా గర్దభే నాపనీతం హి హారే న్నామాశ్చిరా ద్గతః."

౮౪. రాజపుత్రవ్యాధన్యాయము.

రాజపుత్త్రుఁడు వ్యాధునియింటిలోఁ బడి తన్ను వ్యాధునిగాఁ దలంచుకొనియెను.

శంకరాచార్య లీకథను బృహదారణ్యకోపనిషద్భాష్యములో ౨-౧-౨౧ నిట్లు వ్రాసెను. "తలిదండ్రులచే విడువఁబడిన రాజపుత్రుఁ డొకఁడు వ్యాధునిచేఁ బెంపఁబడెను వాఁడు యౌవనము వచ్చువఱకు వ్యాధగృహమందే యుండి తన్ను వ్యాధపుత్రునిగాఁ దలంచుచుండెను. ఇతలో యాథార్థ్యమెఱిఁగినయొకదయాళువు వానినిఁ జూచి "అయ్యా! నీవు వ్యాధపుత్రుఁడవు గావు. మహారాజపుత్రుఁడ వని బోధించి వానిని వానితలిదండ్రులయొద్దఁ జేర్చెను.

సురేశ్వరాచార్యులు తనవార్తికమం దీన్యాయము ననేకపర్యాయము లుదాహరించెను. "త చ్చావిద్యా నిరాస్యైవ వ్యాధభావనయాఖ్చితః। రాజసూనోః స్మృతిప్రాప్తౌ వ్యాధభావో నివర్తతే"-౭౧ పుట.

౪౫. రుధిరసంకర్కవతో విషస్య శరీరే ప్రసర్పణమ్.

రక్తముతోఁ గలిసిన విషమువలెఁ జెడ్డపని శీఘ్రముగా వ్యాపించును. ఇది బోధిచర్యావతారము ౭.౯ పుటలో నున్నది

శ్లో. "విషం రుధిర మాసాద్య ప్రసర్పతి యథా తనౌ
త థైవ ఛిద్ర మాసాద్య దోష శ్చిత్తే ప్రసర్పతి"

౪౬. రుమాక్షిప్తకాష్ఠన్యాయము.

ఉప్పుగల్లులోఁ బడవేసినకల్లు—ఉప్పుగల్లులోఁబడిన యేవస్తు వైన నుప్పయిపోవును. ఇది తంత్రవార్తికము ౧౩౨ పుటలో నున్నది.

శ్లో. యథా రుమాయాం పణాకరేషు
మేరౌ యథా వోజ్జ్వల రుక్మభూమౌ
యజ్జాయతే తన్మయ మేవ తత్స్యాత్
తథా భవే ద్వేదవి దాత్మతుష్టిః.

రుమయనఁగా లవణఖనిభూయిష్ఠదేశవిశేషము.

౪౭. రూఢి ర్యోగ మపహరతి.

రూఢి యోగమును బాధించును. వివరణప్రమేయసంగ్రహము ౧౩౪-౧౩౫ పుటలలో నీవిషయము చర్చింపఁబడినది. జిజ్ఞాసాసూత్రమందు "నను జిజ్ఞాసాశబ్దః విచారే రూఢః భాష్యకారాదిభి స్తత్ర

విచారవివక్షయా ప్రయుక్తత్వాత్ అతో రూఢి ర్యోగ మపహర తీతి న్యాయేన అవయవార్థస్వీకారో న యుక్తః తతో౽ థ శబ్దో౽ ధ్యధికారార్థో భవిష్య తీతి విచారస్య ప్రారబ్ధుం శక్యత్వా దితి చే న్నైవం రూఢి ర్యోగ మపహర తీతి న్యాయ స్యా త్రా౽ప్రసరాత్.

౮౮. రేఖాగవయ న్యాయము.

రేఖాకారముగానున్న గవయమృగము—రఘునాథవర్మ యీన్యాయము నిటు వివరించెను. గవయమృగ మెట్టి దని గ్రామవాసి యడుగంగా నొక యారణ్యకుఁడు వ్రాసి యిట్లుండు నని చెప్పెను. వాఁడు ఋజుబుద్ధిగలవాఁ డగుటచే నదియే గవయ మనుకొనెను. తరువాత కొంతకాలమునకు వాఁ డరణ్యమునకుఁ బోయి గవయమృగమును బ్రత్యక్షముగాఁ జూచి రేఖాగవయబుద్ధిని విడిచిపెట్టె నని యొక లౌకికగాథ కలదు. ఆరీతిగా "ఏష పురుషః" ఇత్యాది శ్రుతితాత్పర్య మెఱుఁగని వాఁ డనాత్మ నాత్మనుగాఁ దెలిసికొనును.

వేదాంతకల్పతరుపరిమళమందు ౩౬౩ వ "పుటలో యథా తాత్త్వికారుంధతీప్రతిపత్త్యుపాయతయా నానాపురుషైః కల్ప్యమానాయాం తత్రావిచ్యోదీచ్యాది నక్షత్రరూపాయాం స్థూలారుంధత్యా యథా వా రేఖాగవయన్యాయేన నిత్యశబ్దప్రతిపత్త్యుపాయతయా నానావ్యాకరణైః పరస్పరభిన్నప్రకృతిప్రత్యయవిభాగేన కృత్రిమశబ్ద ఇతి భావః."

మహాభాష్యవ్యాఖ్యాన మైన కయ్యటమందు ౧-౧-౪౬. దీనికి మఱియొక యుదాహరణము-"అసత్యప్రకృతిప్రత్యయోపదేశేన సత్యస్య పదస్య వ్యుత్పాదనం క్రియతే రేఖాగవయే నేవ సత్యగవయస్య".

౮౯. లక్షణప్రమాణాభ్యాం వస్తుసిద్ధిః.

ప్రత్యక్షాదిప్రమాణములచేతను లక్షణములచేతను వస్తుసిద్ధి. యథాగంధవత్త్వాదిలక్షణములచేతనుప్రత్యక్షప్రమాణముచేతను పృథివ్యాదిసిద్ధి. రఘునాథవర్మ యీన్యాయము నీదిగువవాక్యము నుదాహరించెను. "ఏవ మగ్నీంద్రాదిత్యేశ్వరవాదా అపి త న్మాహాత్మ్యప్రతిపాదకశ్రుతి

తిహాసపురాణవచనా న్యాశ్రిత్య త త్రైవ ప్రపంచితా జ్ఞేయాః తత్తదు
క్తా అపి సర్గాది హేతుత్వరూ పేశ్వరలక్షణం శ్రుత్యాదిప్రమాణం చ
తత్రతత్ర దర్శయన్తో లక్షణప్రమాణాభ్యాం వస్తుసిద్ధి రితి న్యాయేన ఈశ్వ
రత్వం సాధయన్తి".

౯౦. లాఙ్గలం జీవనమ్.

నాఁగలియే జీవనము- అనఁగా దున్నుకొని బ్రతుకుట- ఈన్యా
యము సురేశ్వరాచార్యుని సంబంధవార్తికము (౯ పుట) లో నున్నది.

" యథో క్తవిద్యాబోధిత్వా ద్గ్రంథో౽పి త దభేదతః
భవే దుపనిష న్నామా లాఙ్గలం జీవనం యథా".

౯౧. వధూమాషమాపనన్యాయము.

కోడలిచే మినుములు కొలిపించుట. ఈన్యాయముతో నొకకథ
సంబంధించి యున్నది. లోభి యగు నొకవృద్ధబ్రాహ్మణుఁడు కురూపి
యగుతనభార్యచే ననుదినము భిక్షుకులకుఁ బిడికెఁడేసి మినుముల
నిప్పించుచుండెడివాఁడు. ఆబ్రాహ్మణుఁడు కొంతకాలమునకుఁ దన కుమా
రునికిఁ జక్కనికన్యక నొకదానిని వివాహము చేసి దానిచేత నీయాచకు
లకు మినుముల నిప్పించుట మొదలిడినాడు. సుందరి యగు నాచిన్న
దానినిఁ జూచుటకై మినుము లక్కఱ లేనివారుకూడ వానియింటికి వచ్చు
చుండిరి. మును పటికంటె మినుములు హెచ్చువ్యయమయ్యెను.

ఈన్యాయము శ్రీశంకరుని యాత్మతత్వవివేకము ౮౭వ పుటలో
నున్నది. "న చా నవస్థా అవశ్యవేద్యత్వా న్నభ్యుపగమా న్నిశ్చయవ
దన్యథాత్వ నిశ్చయనిశ్చితస్య నాద్యనిశ్చయో౽పి సిద్ధ్యేత న చాసావాత్మ
న్యనిశ్చయ ఇతి త దిదం వధూమాషమాపనవృత్తాంత మనుహరతి."

౯౨ వనసింహన్యాయము.

సింహము వనమును రక్షించును. వనము సింహమును రక్షించు
ను. పరస్పరము సహాయము చేసికొను రెండువస్తువులవిషయమై యీ
న్యాయము ప్రవర్తించును. ఇదియును హ్రదనక్రన్యాయమును సమాన

ములు. ఈరెండున్యాయములు వేదాంతకల్పతరుపరిమళములో ౧౦౦ వ పుటలో నున్నవి. "సోయం వనసింహాహ్లాదనక్రన్యాయః. కిరాతై ర్హంతుం శక్యోపి సింహో మహద్వనం శరణం ప్రవిశ్య దురాధర్ష స్తేభ్యోన బిభేతి. వనం చ తత్సింహాధిష్ఠం నానుగృహీతం తై ర్దుష్ప్రవేశం భవతి" ఈన్యాయము ముద్యోగపర్వములో ౩౭ వ అధ్యాయములో ౪౬ వ శ్లోకము మున్నది.

"న స్యా ద్వన మృతే వ్యాఘ్రా న్వ్యాఘ్రా నస్యుః ఋతే వనాత్
వనం హి రక్ష్యతే వ్యాఘ్రై ర్వ్యాఘ్రాన్ రక్షతి కాననమ్".

౯౩. వృక్షప్రకమ్పనన్యాయము—చెట్టును గదల్చుట.

ఒకమనుష్యుఁడు చెట్టెక్కెను. మఱికొందఱు దిగువ నున్నారు. దిగువ నున్నవారిలో నొకఁ డీకొమ్మను గదల్పు మని వ్రేలితోఁ జూపెను. మఱికొందఱు మఱికొన్ని కొమ్మల నూఁపుమని కోరిరి. అందుపై నా చెట్టుమీఁదనున్నవాఁ డొక్కమా రాచెట్టు నంతయును గదలించి వారి కోరికలను నెఱవేర్చెను. రఘునాథుఁ డీన్యాయప్రవృత్తి నిట్లు కనపఱ్చెను. "య త్రైకస్య వస్తునో మతభేదేన బహూని రూపాణి త త్తచ్ఛాస్త్రేషు ప్రతిపాద్యమానా న్యుపలభ్య క్రియా హి వికల్ప్యతే నవ స్త్వితి న్యాయాత్ వస్తుని వికల్పాసమ్భవం మత్వా విరుద్ధానాం సముచ్చయ స్యా ప్యసంభవేన తే ష్వేకమతప్రతిపాదితం సర్వావిరుద్ధం వస్తు స్వీక్రియతే తత్ర వృక్షప్రకమ్పనన్యాయః ప్రవర్తతే."

౯౪. అశ్వతరీగర్భన్యాయము.

గాడిదవలన నాఁడుగుఱ్ఱమునకుఁ బుట్టినదానికి నశ్వతరియని పేరు. తెలుఁగున వేసడ మని పేరు.

ఇది కడుపుతో నుండి యీనినవెంటనే మృతి నొందును. రఘునాథుఁడు దీని నిట్లు వివరించుచున్నాఁడు. "న స్వజ్ఞానకార్యాంతఃకరణవృత్త్యాత్మకం జ్ఞానం కథం స్వకారణీభూతాజ్ఞాననాశాయ స్యా దుపజీవ్యవిరోధా దితి చే దశ్వతరీగర్భన్యాయా దిత్యవేహి."

చతుష్కందలక్షణము.

క. నలజములం దొక్కటి వ
ర్తిలి కలుచదుగులను గగము రెండవయదిగా
వెలయఁ జతుష్కందం బది
యలఘుపదము పంచమగణ మాదిగఁ జనువన్. ౬౦

నలచతుష్కందమును, జగణచతుష్కందమును.

క. నల మది రెండవగణమై
తొలఁగక యటనున్న నలచతుష్కంద మగున్
వెలయఁగ నటువలె జగణము
తొలఁగక యుండిన జగణచతుష్కంద మగున్. ౬౧

౧. నలచతుష్కందము.

క. తనర న్నినుతులు చేసెద
ఘనుని స్ఫలసహితవజ్రకాయు స్ఫలదున్
వినయున్ జయనయభద్రున్
హనుమన్ దళితాసురేంద్రు నధిపుం జెలువున్. ౬౨

౨. జగణచతుష్కందము.

క. కొలుతుం గపీంద్రు సొంపునఁ
దలతున్ శ్రీరామభక్తిధనుని స్థిరున్
నలినాప్తకోటితేజః
కలితు న్మహాపవమానకాయున్ శూరున్. ౬౩

వ. వెండియు వృత్తగర్భిత దండకంబులు, భాస్కరవిలసితకందద్వయముఁ, క్రౌంచపదకందద్వయము, మణిగణనికరకందముఁ, భ్రమితాక్షరకందము, నాదిగాఁ బెక్కు విధంబులు గలవు- వానిలక్షణంబులు లక్ష్యముఖంబుల సుప్రసిద్ధంబు లై యుండు- నిది యార్యాకరణం బిఁకఁ దెనుంగున విషమగీతిత్రయంబును సమగీతిద్వయంబును గలదు, తత్పంచగీతిలక్షణంబులు వివరించెద. ౬౪

సీ. పరఁగ నెత్తగీతి, పవడగీతియు, మేల
నాఖ్యగీతి, యివి త్రయంబు విషమ

గీతులగును; దేటగీతి, యాటవెలంది
కృతుల రెండివి సమగీతు లగును. ౯౫

౧. విషమగీతులయందు నెత్తుగీతి.

యతులఁ బ్రాసములు సమర
గతియొకనిపయి పద్య
హితు లిద్దఱుగను నిడినఁ
గృతిఁ దగు నెత్తుగీతి. ౯౬

౨. ఉవడగీతి.

ఉవడగీతి యగును బ్రాసంబు లొనగూర్చి
రవులు మువురు సమరరాజు లిద్ద
ఱవల నేగురర్కు లర్ధంబులై సమూఁ
డవగణంబు యతులఁ బవనతనయ. ౯౭

3. మేలనగీతి.

శైలసంఖ్య హగణ మైనఁ జాలు నగణ మైనఁ
జాలు నల్లు నహాలు గలసి చరణ మైనఁ జాలు
నాలుగింటిపైని వళ్లు నయమువిూఱఁ గూర్ప
మేలనాఖ్యగీతి యనఁగ మెఱయుఁ బ్రాస మొదవి. ౯౮

సమగీతులందు తేటగీతి.

౧. ఇనుఁ డొకఁడు నిద్దఱింద్రులు నినయుగమును
గ్రమము దప్పక నాల్గుపాదముల నుంచి
త్రిగణములమీఁద యతులరాఁ దేటగాఁగ
రీతితోఁగూర్ప నిది తేటగీతి యగును ౯౯

అందు, ఆటవెలఁది.

౨. ఇనులు మువురు నిద్దఱింద్రులు బేసియం
ఘ్రులను సర్ల నైదుగురును రవులు
పూని యతులు మూఁటిపై నిడఁ గా నది
యాటవెలఁదిగీతి యండ్రు కృతుల. ౧౦౦

వ. ఇది గీతిప్రకరణం బగు నింకఁ గొన్ని యక్కరజాత్యాదిలక్షణంబులు వివరించెద. ౧౦౧

క. అక్కర లనఁదగు నైదు మ
హాక్కర, మధ్యాక్కర, మధురాక్కర, మఱి య
ల్పాక్కర యు, నంతరాక్కర
యొక్కువ సత్కవులు కృతుల నిడుదురు వీనిన్. ౧౦౨

౧. ఇందు మహాక్కర.
ఇనుఁడు మున్నుగాఁదరువాత వాసవు-లేగురుచంద్రుఁడొక్కరుఁడుపైని
యొనర నంఘ్రికి నేడుగణంబులై-యందు రెండవచోట నాల్గింటను
వనజహితగణంబైన వచ్చి- వరుసతో నెడసొచ్చు నిట్టురాఁగ
హనుమనాల్గవగణముపై వళ్లురాఁగ-నగుమహాక్కరపేర నిదికృతుల.

౨. మధ్యాక్కర.
సురవరద్వయి సూర్యుఁగూడ- జోడించి మృదురీతితోడ
గరిమతో నాజేసియైన- గణముల నొక్కొక్కయంఘ్రి
విరచించి ప్రాసముల్ గూర్చి- విరతి గణత్రయముపైని
సరవి నుంచిన నొప్పుఁ బవన-జాత మధ్యాక్కరంబునకు. ౧౦౪

3. మధురాక్కర.
ఇనుఁడు నింద్రత్రయంబును-నిందుతోఁ గూడుకొని
యొనయ నొక్కొక పాదమై-యేనుగణములతోడఁ
బెనఁచి మూఁటిపై వళ్లుంచి- బెరయఁ బ్రాసము లిడినఁ
దనరు మధురాక్కరం బన-దనుజాహినీలకంఠ. ౧౦౫

౪. అల్పాక్కర.
ఇరువు రింద్రులు నొక్క-మృగధరుండు
వరఁగ నంఘ్రిని నిల్వఁ-బ్రాసంబుతో
విరతితో ద్విగుణము-వెలయఁజేయ
ధరణి నల్పాక్కర-దగు హరీంద్ర. ౧౦౬

౫. అంతరాక్కర.
రవియు నిద్ద ఱమర్త్య-రాజులును రాజు
పవనపుత్త్ర యీనాల్గు-పాదముల రాఁగఁ

నవని విరచింప నంత-రాక్కర యనంగ
నవును ద్రిగణాంతవర్ణమ-య్యతులుగాఁగ. ౧౦౭

వ. వైతాళీయజాతివృత్తంబులందు, వైతాళీయంబును, నౌపచ్ఛంద సంబును, నాపాతళికయు, దక్షిణాంతికయు, నుదీచ్యవృత్తియుఁ, బ్రాచ్యవృత్తియుఁ, బ్రవర్తకంబును, బరాంతికయుఁ, జారుహాసినియు నన నివి మొదలుగాఁ గలవృత్తంబు లనేకవిధంబులం బ్రవర్తిల్లు నందు వైతాళీయలక్షణంబు లెట్టు లనిన. ౧౦౮

సీ. జరగుఁ గృతుల వైతాళీయజాతులందు
రగడభేదంబు లందు నేర్పఱచియున్న
గురులు రెండేసి లఘులుగాఁ గూర్పవలయు
లక్షణజ్ఞులసంజ్ఞచే నక్షయారి. ౧౦౯

గీ. అసమపదముల లఘువష్టు మైనమీఁద
సమపదంబుల లఘ్వష్టకమున కవలఁ
బెనపవలయు వైతాళీయమునను వత్తు
ప్రకటకరుణానివాస శ్రీరామదాస. ౧౧౦

౧. వైతాళీయము.

బుతుగజలర్ రేఫవంబు లా
యతమై యసమ సమాంఘ్రు లంటి సం
మితమై లలు మీఁద రాక పా
లితయశో వైతాళీయవృత్తమా. ౧౧౧

౨. ఔపచ్ఛందసము.

ధర లఘువుల్ దప్పక రయంబుల్
జరణాబుల పై సంధిలం గవీంద్రుల్
విరచింపఁగ వింత లై తలిర్పన్
సరవిని నౌపచ్ఛందసంబు మించున్. ౧౧౨

(ఇందులకే మఱియును)

అలఘు లఘువు లాఱు నెన్మిదింటం
గల వి ల్లినఁగఁగ స్త్రయంబు లొప్పన్

అల జేసి సమాప్తి శేషమిట్లన్
చలిపిన నౌపచ్ఛందసంబు మించున్. ౧౧3

3. ఆపాతలిక.

అవ్వు దల్లఘు లట్ల భకారం
బవలం గాలో వంటుకొనం ద
ద్రవిరతి నాగస్థయుతుల్ రా
జవసుతా యాపాతలికాఖ్యన్. ౧౧౪

౪. దక్షిణాంతికము.

వభుల్ లము ల్వచ్చు టట్లనై
రలన్ గముల్ పై రాన్ ద్వితీయంబులం
ద్రిలముం బూన్చ(దీటి)యంఘ్రులం
దలిర్పు మారుతి దక్షిణాంతికాఖ్యన్. ౧౧౫

౫. ఉదీచ్యవృత్తి.

తగ స్మరున్ దక్షిణాంతికా
ఖ్యగయుక్పద మది యంటకుండ రీ
తిగా నగు నుదీచ్యవృత్తి మె
చ్చుగ వాతాత్మజ సూరిసన్నుతా. ౧౧౬

౬. ప్రాచ్యవృత్తి.

అయిదవలఘు వంటి క్రింద మా
త్రయెసంగ స్సరులం బ్రాచ్యవృత్తిం బొ
ల్చియు వైతాళీయజాతినొం
ది యిది యొప్పగున్ దేవ మారుతీ. ౧౧౭

౭. ప్రవర్తకము.

స్థిర న్మోద లుదీచ్యవృత్తియుం
బరంగ సర్లం దగం బ్రాచ్యవృత్తియుం
జొరంగ యతిం జూడ నిట్లయె
వరుసతో నిడం బ్రవర్తకం బగున్. ౧౧౮

౮. పరాంతికము.

వన్నె మీఱఁగఁ బ్రవర్తకాఖ్యతో
నున్న దాని సర్ల నుండు లక్షణా
బన్ని యంఘ్రులను నంటఁగూర్పఁ దా
నెన్నఁగాఁ దనరు నీపరాంతికన్. ౧౧౯

౯. చారుహాసిని.

కవు ల్పొగడఁగాఁ బ్రవర్తకా
ఖ్యవృత్తమునఁ గల్గుఁజేసిపా
దవైఖరు ల్దాల్చు నంఘ్రులన్
జవాంచితా చారుహాసినిన్. ౧౨౦

౧. చౌపద.

కదిసిచతుర్లఘుగణములలోను
బదము త్రిగణమై భానునితోను
దఁద మొదలను బ్రాల్ దొలఁగకరాను
జదువఁగ నీయది చౌపది యాను. ౧౨౧

౨. విశాళమను చౌపదము.

రవియుగము చతుర్లఘుగణయుగము
నవులను నొకలఘు వై పదపదము
దవిలిన నదియె విశాళము క్రమము
జవర నౌను విశ్రమ మీవిధము. ౧౨౨

3. కర్ణాటచౌపదము.

తగఁ బంచలఘుగణ త్రయము రవిడాయ
మొగిఁ నుదలఁ బ్రాసముల్ మును గల్గఁజేయ
జగతి నిది కర్ణాటచౌపదచ్ఛాయ
యగు గణద్వయముపై యతి యాంజనేయ. ౧౨3

౪. షట్పద.

ప్రాసము ల్రావళ్లఁ బాసి యర్ధంబుల
వాసవష ట్పంబు పైశశియు

భాసిల్లఁ బాదంబు లీనూటితోనుండఁ
జేసిన షట్పద దగుఁ గపీంద్ర. ౧౨౪

౫. త్రిపద.

సురపతు ల్మొదల నల్వురు నిల్వ రెండవ
చరణ మింద్రద్వయి రవియుఁ
బరఁగుఁ ద్ర్యంఘ్రియు నట్ల త్రిపద. ౧౨౫

౬. ద్విపద.

సురపతు ల్నల్వురు సూర్యుతోఁ గూడఁ
జరణ మొక్కొక్కట సమకూర్చి యతులు
రెండింటిమీఁదఁ జేర్చినఁ దగు ద్విపద
దండితశాత్రవదైతేయ వీర. ౧౨౬

౭. మంజరి.

శ్రీ హనుమంతు సుస్థిరకీర్తిమంతుఁ
గపిలోకవరు స్వామికార్యార్థపరుని
నుతియించుచోఁ బ్రాస యతు లిట్లు నిడక
చరణాంతములనంటు శబ్దంబు లిడక
తెలిసి ప్రాసము లేని ద్విపద లై యుండ
నమరించె గానవిద్యాశాలి యైన
పవనజుం డెపుడుఁ జేపట్టు మంజరుల
మార్గిఁ జేపట్టు నీమంజరు లలర. ౧౨౭

వ. మఱియు రగడ లన్నవి వైతాళీయభేదంబులఁ బెక్కులు గల వందు హయప్రచారము మొదలుగాఁ గల రగడలు ప్రసిద్ధంబు లైనవి నవ విధంబుల నుదాహరణాదిచాటుప్రబంధంబులందుఁ బ్రవర్తిల్లుచునుండు నవి యెయ్యవి యంటేని. ౧౨౮

క. హరివర విను హయచారము
సరణి తురగవల్గనంబు జయమంగళముల్
ద్విరదగతియు జయభద్ర మ
ధురగతి హరిహరిణవృషగతులు కృతులఁ దగున్. ౧౨౯

క. రగడలు చెప్పెడిచోటను
దగఁ బ్రాసము లొందును ద్విపదగతిన్నటి మె
చ్చుగ వలె నంత్యప్రాసము
లగణితశౌర్యా పదద్వయాంతములందున్. ౧౩౦

గీ. జరుగుఁ గృతుల వైతాళీయజాతులందు
రగడభేదంబు లందు నేర్పఱచి యున్న
గురువు రెండేసిలఘులుగాఁ గూడవలయు
లక్షణజ్ఞులసంజ్ఞచే నక్షయాత్మ. ౧౩౧

౧. అందు హయచారరగడ.

వనచరేంద్రు వలయుగతులఁ, బ్రణుతిసేతు రగడకృతుల
నినచతుష్కమిడి ఋతుయతిఁ, జను హయప్రచారముగతి. ౧౩౨

౨. తురగవల్గనరగడ.

వనధిదాఁటి సీతవార్త వరునిచెవుల నిడిన హనుమ
కినిసి లంకఁ గాల్చినట్టి కీశసార్వభౌమ వినుమ
భానుసంఖ్యలఘువులకును బైని దగిన విరమణంబు
భానుగణము లెన్నిదైన పదము తురగవల్గనంబు. ౧౩౩

౩. విజయమంగళరగడ.

తురగవల్గనంబు రెట్టి దొరలి విజయమంగళ మగు
ధూర్తదైత్యవిపినవిపులధూమకేతనస్వరూప
ధరణిదుహితృహృదయశోకదారుణాంధకారపార
దళనశక్తిహేతుభూతతపనతీవ్రకరకలాప. ౧౩౪

౪. ద్విరదగతిరగడ.

ఆజిలో లక్ష్మణుని ప్రాణ మెత్తిఁ ధీర
ఆజినందను నొల్చి యలరు పవనకుమార
పంచలఘుగణ మంఘ్రిఁ బరఁగ నాల్గయి యతుల
నుంచఁదగు దశలఘుల నొక్కట ద్విరదగతుల. ౧౩౫

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు — ప్రతిష్ఠాపకులు.

శ్రీమహారాజా రావు వేంకటకుమారమహీపతి సూర్యారావుబహద్దరువారు, పిఠాపురము మహారాజావారు; పరిషద్యావజ్జీవాధ్యక్షులు.

కీ. శే. శ్రీ వేంకటగిరి మహారాజావారు.

కీ. శే. శ్రీ బొబ్బిలిమహారాజావారు.

ఉద్ధారకులు.

శ్రీరాజా వేంకటాద్రి అప్పారావుబహద్దరువారు-ఉయ్యూరు జమీందారువారు.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్కార్యనిర్వాహకసభావర్గము.

కార్యనిర్వాహకసభాధ్యక్షులు.

జయంతి రామయ్యపంతులుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్.

కార్యదర్శులు.

కిడాంబి రాఘవాచార్యులుగారు. ఎం. ఏ., బి. ఎల్.

వింజమూరి వెంకన్నపంతులుగారు. ఎం. ఏ.

కార్యనిర్వాహకసభాసభ్యులు.

దివాన్ బహద్దర్ కొమ్మిరెడ్డి సూర్యనారాయణమూర్తినాయుడుగారు, (కోశాధ్యక్షులు)
పెద్దాడ రామస్వామిగారు, ఎం. ఏ "
చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారు.
కాశీభట్ల సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు.
శ్రీమాన్ గొడవర్తి జగన్నాథస్వామిగారు, ఎం. ఏ; ఎల్. టి.
దర్భా వేంకటశివరామరావుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్.
ఆకెళ్ళ వేంకట్రామయ్యగారు.
కేశవపు రామరాజుగారు.
కో. కా. వేంకటసుబ్బారావునాయుడుగారు.
ఓలేటి వేంకటరామశాస్త్రిగారు, శతావధాని.
పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావుపంతులుగారు.
పిళ్ళారిశెట్టి రంగబ్రహ్మరావునాయుడుగారు.

సగము వెల.

ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తులోఁ బ్రచురింపఁబడిన నిఘంటువు తప్ప తక్కిన గ్రంథములును పరిషత్సంచికలును సగము వెలల కీయఁబడును. పుస్తకముల పట్టిక కై వ్రాయుఁడు- పోస్టు రైలు ఖర్చులు వేరు.

శ్రీసూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు.

—ప్రథమ భాగము—

ఇది బహువిధముల నాంధ్రనిఘంటువు లన్నింటికంటె మిక్కిలి శ్రేష్ఠ మైనది. సంస్కృతపదములకుఁ, దెనుఁగుపదములకుఁ వాని ప్రయోగములకుఁ దడవికొననక్కఱ లేదు. విద్యార్థులకుఁ గవులకు నీనిఘంటు వనేకవిధముల సమస్తసహాయమును జేయును.

సాదా ప్రతి రు 5 లు. అట్టవేపరు ప్రతి రు 7 లు.

రఘునాథ రామాయణము.

ప్రథమ భాగము.

తంజావూరు రఘునాథభూపాలుఁడు రచించినదానిలోని కొంత భాగము. ఈభూపాలునికే చేమకూర వేంకటరాజకవి విజయవిలాసము నంకితము చేసినది. ఈరాజకవి కవిత్వము మృదుమధుర మైనది. కల్పన లతిమనోహరములు, పాఠకలోక మీతని ద్విపదరచలచరిత్రమును, వాల్మీకి చరిత్రమును జదివియేయుందురు, కావున, మేము వేఱుగఁ జెప్పనక్కఱయుండదు.

వెల రు. 0-8-0.

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్కార్యదర్శులు, కాకినాడ.

Printed by N. Achutaramiah at the Cocanada Printing works, Cocanada